Rijksoverheid

Elkaars wensen en grenzen herkennen, erkennen en respecteren

Nationaal Actieprogramma *Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld*

13 januari 2023

Beeldgebruik

Om het belang van dit actieprogramma beter in beeld te brengen, werkten we samen met een stadsfotograaf. Twee dagen lang vroeg zij willekeurige mensen naar hun ervaringen met het seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Het resultaat is te zien in de portretten en verhalen in deze publicatie. Dit is geen volledig beeld, maar laat toch heel goed zien wat de noodzaak is van het actieprogramma. We willen alle geportretteerden bedanken voor hun medewerking en openheid.

Fotografie en interviews: Saskia van den Boom
Illustraties: Rachel Sender

Voorwoord

We moeten elkaar beter beschermen. Elke dag worden er mensen geraakt door seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dat is onacceptabel. Wat zouden wij graag zien dat dit voor altijd verleden tijd is. Helaas is de realiteit anders en komen er steeds weer nieuwe slachtoffers bij. Tijd voor actie dus.

Daarom start op 13 januari 2023 het Nationaal Actieprogramma tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Ter bescherming van u, uw kinderen, vrienden, buren, collega's en al die anderen die altijd de baas zouden moeten zijn over hun grenzen.

Bijna de helft van alle vrouwen en een vijfde van alle mannen maken in hun leven seksueel grensoverschrijdend gedrag mee. Seksueel getinte, denigrerende of seksistische opmerkingen zijn dan nog niet meegeteld. De pijn die dit probleem veroorzaakt is overal en iedereen kan er mee te maken krijgen. Als slachtoffer of omstander. Op school, tijdens het werk, thuis, bij het sporten, op straat, online of in de kroeg.

Wat zouden wij graag de formule in handen hebben om in één klap deze realiteit te laten verdwijnen. Maar die is er niet. Dit is een zaak van dag in dag uit hard werken, op vele fronten. Daar gaat dit actieprogramma bij helpen. Uiteraard willen we dat iedereen kan rekenen op passende en adequate hulp. Maar er is meer nodig. Daarom zetten we stevig in op gesprek, bewustwording en cultuurverandering in onze samenleving. Want je wilt liever voorkomen, dan moeten genezen. Dit laatste onderdeel van onze aanpak is misschien nog wel het moeilijkst.

Want er moet iets structureel veranderen in de manier waarop we met elkaar omgaan, de wijze waarop we reageren op verhalen over seksueel grensoverschrijdend gedrag en geweld, de manier waarop we slachtoffers bijstaan én voor hen opstaan. Dit is een opdracht aan ons allemaal. We zullen elkaar vaker en indringender moeten aanspreken wanneer we zien, denken, of 'slechts' het gevoel hebben dat er ergens een grens wordt overschreden. En meer voor dit gesprek open moeten staan. Dat is iets dat steeds opnieuw moet blijven gebeuren.

Alleen op die manier vergroten we de kans dat we betere bescherming bij elkaar vinden, verdriet en pijn voorkomen en een maatschappij creëren die veilig is voor iedereen.

Robbert Dijkgraaf
Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Karien van Gennip
Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Actielijnen en doelen

Actielijn 1: Er zijn gedeelde maatschappelijke waarden en normen over hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving

Doel 1: Er wordt een open en inclusief maatschappelijk gesprek gevoerd over hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving. Zonder seksisme, genderstereotypen, vooroordelen en vormen van discriminatie.

Doel 2: In elke onderwijs, zorg- en welzijnsorganisatie weten medewerkers hoe ze seksualiteit bespreekbaar kunnen maken, zodat iedereen elkaars wensen en grenzen (h)erkent.

Doel 3: Jongeren (h)erkennen elkaars grenzen en wensen en zijn in staat om deze te verwoorden en te bewaken.

Actielijn 2: Wet- en regelgeving weerspiegelen de (veranderende) maatschappelijke normen

Doel 1: De Arbowet- en regelgeving bevat heldere normen voor het voorkomen en de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Doel 2: De Wet seksuele misdrijven en de normen erachter zijn algemeen bekend.

Doel 3: Het sporttuchtrecht wordt geëvalueerd en verbeterd om gedragingen aan te pakken die een veilige sportomgeving bedreigen.

Doel 4: De Rijksoverheid is normerend in relatie tot het inkopen en indien mogelijk het financieren van andere organisaties.

Actielijn 3: Organisaties hebben processen voor preventie, signalering en opvolging op orde

Doel 1: Werkgevers en werkenden worden ondersteund om beleid binnen de organisatie op te stellen en uit te kunnen voeren.

Doel 2: De Rijksoverheid vervult een voorbeeldfunctie als werkgever ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag en legt daarbij de focus op bewustwording en onderzoek.

Doel 3: Organisaties hebben acties tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld die passen bij de sector.

Actielijn 4: Iedereen herkent seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en kan hierop reageren

Doel 1: Omstanders herkennen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en weten wanneer en hoe ze in moeten grijpen of hier op kunnen reageren.

Doel 2: Omstanders voelen zich veilig om in te kunnen grijpen.

Actielijn 5: Er is goede hulpverlening die makkelijk vindbaar is

Doel 1: Hulp is goed vindbaar en de toegang is laagdrempelig.

Doel 2: Formuleren van uitgangspunten voor goede hulpverlening.

Doel 3: Het op orde krijgen van de basis voor goede hulpverlening.

Doel 4: We zetten in op goede hulpverlening.

Inhoud

Voorwoord		3
Actielijnen en doelen		4
Inhoud		5
Introductie		7
Actielijn 1:	**Er zijn gedeelde maatschappelijke waarden en normen over hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving**	14
Actielijn 2:	**Wet- en regelgeving weerspiegelen de (veranderende) maatschappelijke normen**	22
Actielijn 3:	**Organisaties hebben processen voor preventie, signalering en opvolging op orde**	28
Actielijn 4:	**Iedereen herkent seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en kan hierop reageren**	36
Actielijn 5:	**Er is goede hulpverlening die makkelijk vindbaar is**	40
Bijlage 1:	**Onderzoeksoverzicht**	44

Tjakai:

'Met vrienden heb ik het niet over grensoverschrijdend gedrag. Er heerst toch een taboe op. En als mannen hebben we het idee dat we ons groot en stoer moeten houden.

Ik sta er nu wel anders in dan toen ik nog echt jong was. Zo'n tien jaar geleden was ik op een feestje waar een gast echt vervelend deed tegen een vrouw. Hij bleef op en tegen haar aan dansen en pakte haar overal beet. Iedereen zag het maar niemand greep in. Het werd afgeschilderd als een grapje, maar later bleek dat ze huilend het feestje had verlaten. Zoiets zou ik nu niet meer laten gebeuren, ik zou hem zeker aanspreken.'

Introductie

Aanleiding

Seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld is een pijnlijk én hardnekkig maatschappelijk probleem. In het afgelopen jaar blijft de omvang en ernst van de problematiek duidelijk naar voren komen. Gebeurtenissen in de sport, media, cultuursector, politiek en het studentenleven maken opnieuw duidelijk dat het overal voorkomt. Tegelijkertijd zien we in de maatschappij een groeiende beweging om het tij te keren. Seksuele omgangsvormen zijn in de afgelopen jaren in toenemende mate onderwerp van het maatschappelijk debat en een groot aandeel mensen vindt dat de samenleving te lang heeft weggekeken van seksuele intimidatie van vrouwen.[1]

We willen een samenleving waarin iedereen zich veilig voelt en bijdraagt aan een veilige omgeving. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. Iedereen kan te maken krijgen met seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, in alle gevallen zijn de percentages te hoog en is dit onacceptabel. Vooral vrouwen en meiden krijgen hier disproportioneel vaker dan jongens en mannen mee te maken. Ook lhbtiq+ personen zijn vaker slachtoffer.[2]

De volgende cijfers geven de omvang van de problematiek weer, en benadrukken dat we – als samenleving en ieder voor zich – onszelf in de spiegel moeten aankijken: wat maakt dat seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld zo veelvuldig voorkomen in onze samenleving? En vooral: wat kunnen we ertegen doen?

- 22% van de vrouwen en 6% van de mannen heeft ooit seksueel geweld meegemaakt, dat wil zeggen: gedwongen tot seks of had seks tegen de wil.[1]
- Als ongewenste seksuele aanrakingen en zoenen worden meegerekend, heeft ruim 50% van de vrouwen en bijna 20% van de mannen dat meegemaakt.[2]
- 14% van de meiden en 3% van de jongens onder de 25 heeft seksueel geweld meegemaakt.[3]
- Ruim 13% van de vrouwen en circa 4% van de mannen heeft in de afgelopen twaalf maanden seksuele intimidatie zonder fysiek contact meegemaakt.[4] In 2020 was dit respectievelijk ruim 10% en 3%.[5]
- Ongeveer 28% van de jonge vrouwen en 9% van de jonge mannen (tussen de 18 en 24 jaar) heeft in de afgelopen twaalf maanden online seksuele intimidatie meegemaakt.[6] Dit is een stijging ten opzichte van 2020 (van respectievelijk 5% en 1%).[7]
- Lhbtiq+ personen maken vaker dan gemiddeld seksueel geweld mee. Dit geldt met name voor biseksuele vrouwen. Bijna de helft (44%) is in 2021 slachtoffer geweest van (online) seksuele intimidatie of geweld. De ervaringen van biseksuele vrouwen zijn ook vaker langdurig van aard en hebben het vaakst psychische, fysieke of sociale gevolgen voor hun levens.[8]
- Transgender personen maken vier tot zeven keer zoveel seksueel geweld mee als cisgender personen.[9]
- Ruim 37% van de biseksuele vrouwen en ruim 11% van de biseksuele mannen heeft niet-fysieke seksuele intimidatie meegemaakt in de afgelopen twaalf maanden.[10] Dit percentage is hoger dan in 2020. Toen ging het om ruim 34% van de biseksuele vrouwen en ruim 14% van de biseksuele mannen.[11] Ook zijn homoseksuele en biseksuele personen kwetsbaarder voor online seksuele intimidatie dan heteroseksuele mannen en vrouwen.[12]
- De helft van de vrouwen en bijna een derde van de mannen die seksueel geweld hebben meegemaakt, maken dat later in hun leven nog een keer mee.[13]
- Ruim 24% van de slachtoffers van niet-fysieke seksuele intimidatie ondervindt hier gevolgen van. Als het gaat om gedwongen seksuele handelingen of seks tegen de wil, dan geeft 71% van de slachtoffers aan hier gevolgen van te ondervinden. Bijvoorbeeld psychische problemen, relationele problemen, en/of seksuele problemen.[14]

De bronvermelding van deze kerncijfers treft u aan het einde van dit hoofdstuk.

1 CBS (2022) Emancipatiemonitor 2022.

2 We zijn ons ervan bewust dat niet iedereen die seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksueel geweld heeft meemaakt zich zal herkennen in de term 'slachtoffer'. Bovendien wordt bij het gebruik van enkel deze term, onvoldoende benadrukt dat mensen meer zijn dan dat en het hen niet definieert. Omwille van de leesbaarheid wordt in dit actieprogramma wel gesproken van 'slachtoffer', daarmee bedoelen we echter; mensen die seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksueel geweld hebben meegemaakt.

Analyse

De cijfers laten zien dat heel veel mensen in Nederland seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld hebben ervaren, iemand kennen die hiermee te maken heeft gehad of iemand kennen die grensoverschrijdend gedrag heeft getoond. De gevolgen daarvan zijn vaak ernstig en langdurig en ontwricht het leven van de slachtoffers. De impact reikt veel verder dan alleen het slachtoffer; het ontwricht levens, beïnvloedt gezinnen, vriendschappen, families, relaties, studies en carrières. Dit leed is op zichzelf al onacceptabel, maar vertaalt zich bovendien ook in hoge maatschappelijke kosten van mensen die de kans is ontnomen hun potentieel te realiseren, en die langdurig meer dan gemiddeld hulp en ondersteuning nodig hebben. Vanwege al deze factoren is de urgentie om het probleem aan te pakken groot.[3]

Uit bovenstaande cijfers blijkt tevens dat vrouwen en meiden veel vaker slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Een ongemakkelijk antwoord op de vraag waarom seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld tegen vrouwen nog zo vaak voorkomt in onze maatschappij, is dat het gedrag voor een belangrijk deel besloten ligt in onze cultuur. Onze cultuur bevat namelijk opvattingen over hoe vrouwen en mannen zich 'horen te gedragen'. Dat begint al bij verschillen in de opvoeding tussen jongens en meiden. Vooral meiden worden van jongs af aan risicobewust opgevoed.

Deze opvattingen spelen een belangrijke rol in het ontstaan en het in standhouden van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Daarnaast kunnen deze opvattingen leiden tot ongelijkheden, afhankelijkheden, machtsverschillen en controle. Het gaat vaak om rolopvattingen over mannen en vrouwen, die kunnen uiteenlopen van 'onschuldige grapjes' over vrouwen, tot intimidatie via het maken van seksuele gebaren tot het naroepen op straat. Een cultuur waarin dit geaccepteerd wordt, leidt ertoe dat veel vrouwen zich onveilig voelen. Het één staat niet los van het ander: juist in een cultuur waarin dit geaccepteerd wordt, is het ook makkelijker om grenzen steeds verder te overschrijden met ernstigere vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Om deze redenen is het, zowel bij de probleemanalyse als de oplossing, van groot belang om aandacht te hebben voor jongens, mannen en geldende normen over mannelijkheid.

Om seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld fundamenteel aan te pakken, moeten we daarom kritisch naar onszelf en onze cultuur te kijken. Want seksueel grensoverschrijdende situaties gaan niet over 'een enkeling die over de schreef gaat'. Het ontstaat niet in één enkel moment. Het gaat over een dominante cultuur waarin dagelijks seksisme, seksualisering, objectivering en ongelijkheid getolereerd wordt. Een cultuur die een context creëert waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag genormaliseerd wordt. Zo blijkt dat ongeveer 40% van de Nederlanders vindt dat een vrouw die zich uitdagend kleedt, seksuele opmerkingen kan verwachten.[4] Daarmee betreft dit geen individueel probleem, maar een maatschappelijk probleem.

Tegelijkertijd moet er ruimte zijn voor bewustwording, en discussie en begrip voor elkaars perspectief. Zo kan de onderlinge (machts)verhouding tussen mensen, de context waarin iets plaatsvindt of de toon waarop iets gezegd wordt, bepalend zijn of een grens wordt overschreden of niet. Ook is het van belang dat niet het beeld ontstaat dat er niets meer kan of mag. Dat is niet het geval en bovendien belemmert dat het gesprek. We houden daarom oog voor het subtiele evenwicht tussen het stellen van duidelijke harde normen en het bewaken van een open en constructief gesprek.

Ook is het zorgvuldig omgaan met, en onderzoek doen naar, (mogelijke) plegers[5] en meldingen van belang. Allereerst om recht te doen aan het leed van het slachtoffer en te begrijpen waarom iemand seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft getoond of seksueel geweld heeft gepleegd. Daarnaast is dit ook van belang om onterechte beschuldigingen van (mogelijke) plegers en daaruit voortvloeiende consequenties te voorkomen. Het gaat erom dat we ons allemaal bewust zijn van ons eigen gedrag en in veiligheid en met respect voor elkaar het gesprek aangaan. Het komt immers ook voor dat mensen niet in de gaten hebben dat ze (onbedoeld) iemands grens overschrijden. Zo groeit de bewustwording, het onderling begrip en werken we toe naar een maatschappelijke norm over hoe we op een respectvolle en gelijkwaardige manier met elkaar om willen gaan.

Visie

De omvang van de problematiek is ons de afgelopen maanden opnieuw pijnlijk duidelijk geworden. Nieuw is dat het kabinet ziet dat er een groeiende beweging in de samenleving is die ongelijkwaardigheid en sociale onveiligheid niet langer accepteert en een andere norm verlangt over hoe we met elkaar omgaan. We zien de slachtoffers die hun ervaringen durven te delen, omstanders die het gesprek hierover op gang brengen en de samenleving die oproept om in actie te komen. We willen het gesprek hierover blijven voeren. Om zo tot nieuwe maatschappelijke normen te komen over hoe we met elkaar om willen gaan en over hoe de maatschappij veilig te maken is voor iedereen. Dat kan de overheid niet alleen. Het kabinet wil met dit actieprogramma een eerste stap zetten naar de cultuurverandering die nodig is, en wil -en moet- daarin de hele samenleving betrekken. We zetten in op het gezamenlijk tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en een juiste aanpak wanneer het toch voorkomt.

3 Rutgers (2022) Fenomenen van Seksueel Geweld.

4 CBS (2022) Emancipatiemonitor 2022.

5 We zijn ons ervan bewust dat niet iedereen die (mogelijk) seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft getoond of (mogelijk) seksueel geweld heeft gepleegd, zich zal herkennen in de term '(mogelijke) pleger'. Bovendien wordt bij het gebruik van enkel deze term, onvoldoende benadrukt dat mensen meer zijn dan dat en het hen niet definieert. Omwille van de leesbaarheid wordt in dit actieprogramma wel gesproken van '(mogelijke) pleger', daarmee bedoelen we echter; mensen die (mogelijk) seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben getoond of mensen die (mogelijk) seksueel geweld hebben gepleegd.

Aanpak

In februari 2022 gaf het kabinet het startschot om te komen tot het actieprogramma, een brede aanpak tegen fysiek en (non) verbaal seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld dat zich zowel in de fysieke ruimte als online voordoet. Een aanpak die voortbouwt op wat er in de samenleving gebeurt, goede ontwikkelingen ondersteunt en een doorbraak probeert te forceren. De aanstelling van Mariëtte Hamer als onafhankelijk regeringscommissaris was daarvoor een belangrijke stap.

Samen met de samenleving

Een cultuur veranderen kan de overheid niet alleen. Het actieprogramma is daarom bij uitstek een programma van, voor en door de samenleving. We zien op veel plaatsen goede initiatieven ontstaan. Voorlopers moeten worden gesteund om deze initiatieven te ontplooien en mensen mee te nemen. Voorlopers kunnen namelijk zorgen voor bewustwording, en mensen inspireren die het wel anders willen, maar niet weten hoe. Ook kunnen zij anderen handelingsperspectieven bieden.

Focus op seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

We richten ons met dit actieprogramma op seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, maar beseffen dat die problemen vaak samenhangen met vormen van huiselijk geweld, schadelijke praktijken en gendergerelateerd geweld in het algemeen. In de alledaagse praktijk van hulp- en ondersteuningsorganisaties komen deze verschillende vormen van geweld en grensoverschrijdend gedrag vaak samen. Ook de achterliggende oorzaken en aanleidingen zijn vaak dezelfde.

Samenhang aanpalende trajecten

Om seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld effectief te kunnen bestrijden is een cultuurverandering nodig. Dat is een belangrijke opgave van het actieprogramma. Naast dit actieprogramma zijn er andere trajecten die bijdragen aan het bestrijden van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Denk hierbij aan de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, de regeling aanvullende seksuele gezondheidszorg van de GGD-en en het moderniseren van het strafrecht waarmee een duidelijk signaal wordt afgegeven over welk gedrag niet alleen niet acceptabel maar ook strafbaar is.

Een programma in ontwikkeling

We beseffen dat een lange adem nodig is voor de hoognodige cultuurverandering. Daarom starten we een *meerjarig* actieprogramma dat voortbouwt op wat er al is en dat ook continu in ontwikkeling is. Er is dus volop ruimte voor nieuwe ervaringen, ideeën en maatregelen. Daarvoor luisteren we goed naar de regeringscommissaris, maatschappelijke partners, experts en de samenleving, en volgen we wat er in het buitenland gebeurt op dit terrein. Zo kijken we steeds of we op de goede weg zitten. Ook gaat het kabinet doorlopend nieuwe ideeën en maatregelen verkennen; onorthodoxe, prikkelende maatregelen worden daarbij niet geschuwd.

Om tot verbetering van de aanpak te komen, is samenwerking nodig tussen (Rijks)overheid, de wetenschap en maatschappelijke organisaties, vanuit verschillende domeinen. Maatregelen die de overheid zelfstandig kan nemen, zijn daar waar het kan al in gang gezet en al lopende acties zetten we voort. Ook op regionaal niveau is inzet vereist. Zo hebben gemeenten een belangrijke verantwoordelijkheid en rol op het gebied van seksuele gezondheid en in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Daarnaast vragen de uitdagingen waar we voor staan om gerichte interventies die aansluiten bij een specifieke context, sector of organisatie. Sommige sectoren zijn hier al voortvarend mee aan de slag gegaan, dat blijven we stimuleren. Andere sectoren kunnen hiervan leren. Ook willen we toewerken naar allianties van maatschappelijke organisaties die langere tijd samenwerken om de doelen binnen de genoemde actielijnen te realiseren. Zo bevorderen we samenwerking tussen partijen die nu ieder voor zich een belangrijke bijdrage leveren. Een door sectoren zelf mede gedragen aanpak vraagt natuurlijk tijd, daarom liggen maatregelen in deze categorie op dit moment nog niet vast. De regeringscommissaris is gevraagd om partijen samen te brengen zodat zij in alliantievorm elkaar kunnen versterken. Ten slotte heeft het kabinet bij de start van dit programma voor een aantal onderwerpen al zelf onderzoek uitgezet.[6]

Aandacht voor verschillende perspectieven

Het actieprogramma is gericht op de gehele samenleving. Daarom wordt bij de uitvoering en de totstandkoming van de acties rekening gehouden met de brede doelgroep die met dit thema te maken heeft gehad, of ermee te maken kan krijgen. Daarbij kijken we welke behoeften leven bij de verschillende doelgroepen en streven we naar een intersectionele aanpak. Dat wil zeggen dat we steeds kijken hoe verschillende vormen van ongelijkheid zich tot elkaar verhouden en elkaar versterken.

6 Zie bijlage 1 – Onderzoeksoverzicht.

Actielijnen

Globaal bevat het actieprogramma drie soorten maatregelen: maatregelen die de overheid zelf kan nemen, zoals bijvoorbeeld wetgeving; maatregelen die maatschappelijke sectoren en organisaties moeten nemen, maar die de overheid kan stimuleren en faciliteren; en maatregelen die uiteindelijk alleen slagen als de samenleving als geheel er de schouders onder zet, zoals het elkaar aanspreken op ongewenst gedrag en het steunen van slachtoffers.

Het doel van het actieprogramma is seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld tegengaan. Maar dat gaat niet van de één op andere dag. Daarom is een belangrijk tweede doel het beperken van de schade, door het snel te signaleren en stoppen, slachtoffers en hun omgeving steun en hulp te bieden en het juist handelen naar (vermoedelijke) plegers.

Het actieprogramma heeft vijf actielijnen die een stip op de horizon schetsen. De actielijnen zijn gebaseerd op de contouren[7] en gekozen nadat we meer dan 100 organisaties, experts en ervaringsdeskundigen om advies hebben gevraagd.

Actielijnen

1. Er zijn gedeelde maatschappelijke waarden en normen over hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving.
2. Wet- en regelgeving weerspiegelen de (veranderende) maatschappelijke normen.
3. Organisaties hebben processen voor preventie, signalering en opvolging op orde.
4. Iedereen herkent seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en kan hierop reageren.
5. Er is goede hulpverlening die makkelijk vindbaar is.

Rol regeringscommissaris

Het kabinet heeft Mariëtte Hamer aangesteld als regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Ze is het boegbeeld van de beoogde cultuurverandering. Ze heeft daartoe een onafhankelijke positie en geeft het kabinet gevraagd en ongevraagd advies. Ze houdt het maatschappelijke gesprek op gang en stelt zaken ter discussie. Ze staat doorlopend in contact met haar netwerk van werkgevers en andere (maatschappelijke) organisaties, ervaringsdeskundigen, wetenschappers, jongeren en professionals.

Met haar netwerk onderneemt de regeringscommissaris de volgende activiteiten voor het Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld:

1. Ze organiseert thematische expertsessies en rondetafelgesprekken met experts en betrokkenen, voor nieuwe perspectieven, probleemanalyses en oplossingsrichtingen. Die helpen om het actieprogramma verder aan te scherpen.
2. Met experts stelt ze adviezen op voor iedereen die met seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld te maken krijgt
3. Ze stimuleert en faciliteert onder andere het bedrijfsleven, de zorg, het onderwijs, de sport, de media en de cultuursector om allianties te vormen en in actie te komen.
4. Ze laat onderzoek doen naar machtsmechanismen en machtsongelijkheid, de rol van taal, culturele patronen en gendergerelateerde aspecten. Dat moet beter zicht bieden op wat de oorzaken zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

De aanpak van de regeringscommissaris is gericht op ‘werk in ontwikkeling’. In de loop van de tijd zullen er nieuwe activiteiten bijkomen en andere kunnen worden afgerond. Inmiddels is een vliegende start gemaakt met een degelijke analyse over hoe we ervoor staan in Nederland.

Het actieprogramma brengt veel concrete maatregelen en activiteiten voort, die alleen kunnen slagen als gelijktijdig de maatschappij dit probleem erkent en wil aanpakken. Meer overkoepelend blijft daarom de opdracht van de regeringscommissaris om het maatschappelijk gesprek aan te jagen, gericht op de cultuurverandering.

7 Kamerstukken II, 2021/2022, 34 843, nr. 58. Kamerbrief over Nationaal Actieplan seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

Goed voorbeeld: Alliantie tegen seksuele intimidatie Denemarken

In Denemarken startten de overheid en sociale partners in juni 2022 een brede alliantie tegen seksuele intimidatie. De doelen zijn: a) continue aandacht voor de preventie; b) het bevorderen van het gesprek over dit thema; c) het verspreiden van kennis en uitwisselen van best practices. De vanuit de overheid gesteunde alliantie verenigt bestuurders van werkgeversorganisaties, vakbonden, onderwijs- en cursusaanbieders en bestuurders uit de jeugd- en vrijwilligerssector die zich hebben gecommitteerd aan praktische acties om seksuele intimidatie tegen te gaan en aan het promoten van een cultuurverandering. De leden van de alliantie zijn verplicht om aan bovenstaande doelen bij te dragen en het werk van de alliantie te promoten. De alliantie voert campagne, ontwikkelt interventies, doet onderzoek en organiseert bijeenkomsten om kennis en ervaringen uit te wisselen.

Uitvoering en verantwoording

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) voeren de regie op de acties en maatregelen van de overheid. Ze werken daarbij nauw samen met de minister voor Langdurige Zorg en Sport, de staatssecretaris Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), de minister voor Primair en Voortgezet Onderwijs, de staatsecretaris Cultuur en Media, de minister van Justitie en Veiligheid (JenV) en de minister voor Rechtsbescherming. Ook wordt er nauw afgestemd met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Ze laten zich daarbij gevraagd en ongevraagd adviseren door regeringscommissaris Mariëtte Hamer. Dit actieprogramma is in nauwe samenwerking tot stand gebracht.

Het kabinet zal scherp volgen of het programma de gewenste resultaten oplevert. De regeringscommissaris wordt gevraagd advies uit te brengen over hoe het programma goed in te richten, uit te voeren, te monitoren, te verantwoorden en te borgen. De Tweede Kamer wordt in ieder geval jaarlijks geïnformeerd over de voortgang van het programma.

Bij de opstartfase van het programma wordt de regeringscommissaris gevraagd advies uit te brengen over de voorziene impact van het programma op onderdelen van de uitvoering, om zo problemen te voorkomen. De focus ligt hierbij op de gevolgen van de grotere aandacht voor seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag op het aantal meldingen bij instanties.

Bekostiging

In de voorjaarsnota 2022 is voor het actieprogramma een bedrag van circa 11 miljoen euro vrijgemaakt. Dit budget is ingezet voor de aanstelling van de regeringscommissaris en haar bureau in de periode 2022-2025, het uitvoeren van een eerste reeks onderzoeken en verkenningen, grootschalige publieks-communicatie, een verkenningssessie en startconferentie met het veld en extra capaciteit voor de betrokken departementen, zoals nader toegelicht in dit programma.

De maatregelen in het actieprogramma bestaan enerzijds uit lopende trajecten die aansluiten bij bestaand beleid en anderzijds uit nieuwe maatregelen waarvoor deelnemende departementen middelen beschikbaar hebben gesteld in hun begroting. Het is een meerjarenprogramma dat in ontwikkeling is en wat naarmate de looptijd vordert steeds concreter invulling krijgt. Daarbij wordt op basis van verkenningssessies met het veld, de uitkomsten van lopende onderzoeken en het gesprek met de Tweede Kamer het actieprogramma voor de jaren 2024 en 2025 steeds verder uitgewerkt.

Doordat de invulling van het programma gedurende de komende periode steeds concreter wordt, zal ook duidelijker worden wat de omvang van zowel de mogelijke extra belasting als de eventueel benodigde financiële middelen voor de uitvoering is. De regeringscommissaris zal een bijdrage leveren aan deze impactanalyse. Op basis van de resultaten van deze analyse wordt bekeken hoe om te gaan met de mogelijke extra belasting voor de uitvoeringsorganisaties. Indien extra middelen nodig zijn is, zoals ook in de vorige brief over het actieprogramma is opgenomen, afgesproken dat eventuele extra kosten die hieruit voortvloeien binnen de begrotingen van de betrokken departementen worden gedekt.

Kennisontwikkeling en -deling

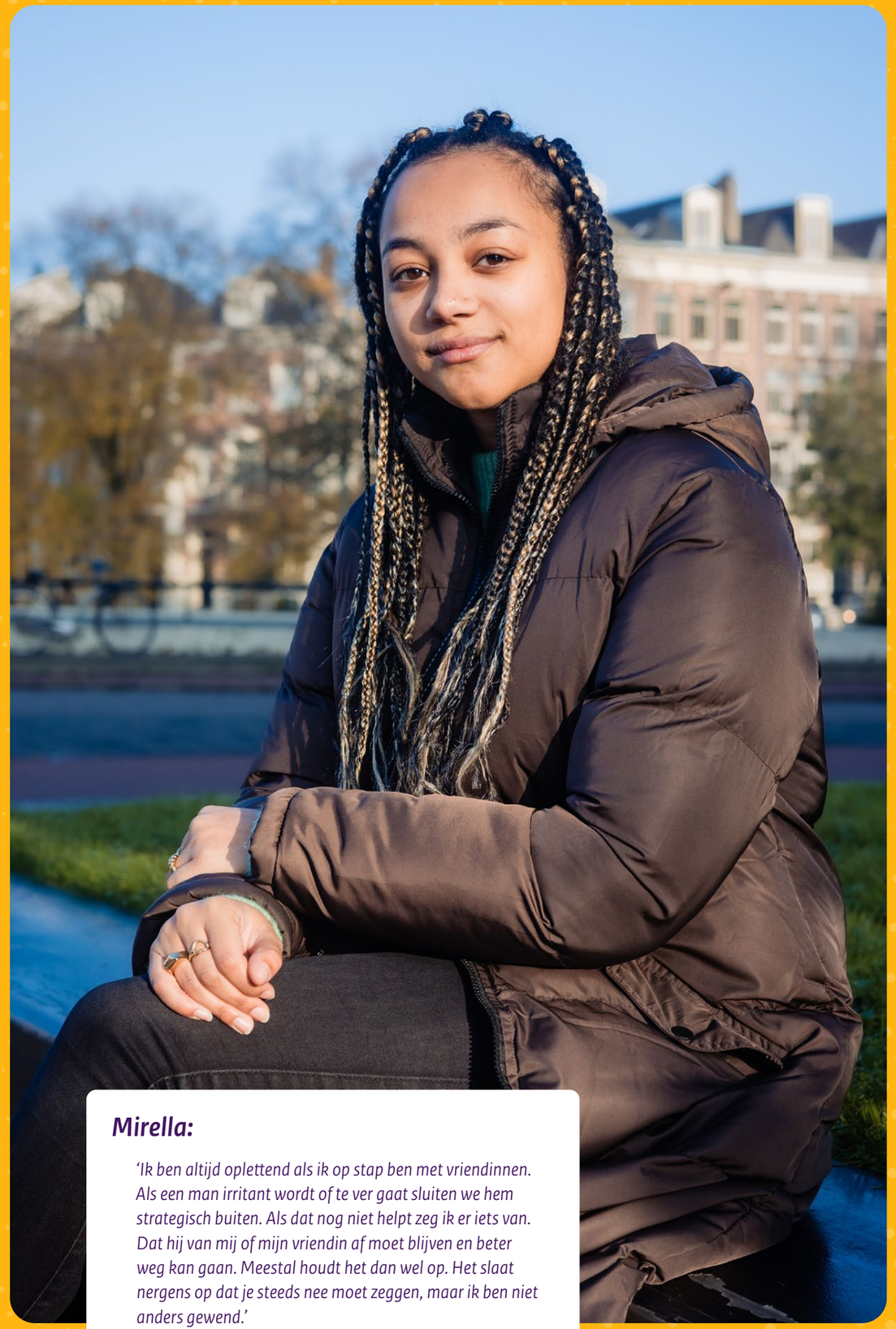
Het kabinet vindt het van belang om de ontwikkelde wetenschappelijke kennis te benutten en daarnaast actief in te zetten op het ontwikkelen van ontbrekende, relevante kennis en het delen van bestaande kennis. Kennisbeheer is hierbij essentieel om versnippering te voorkomen en borging te verduurzamen. In dit actieprogramma wordt u geïnformeerd over lopende onderzoeken vanuit de overheid en worden diverse goede voorbeelden gedeeld die als basis kunnen dienen voor nieuwe aanpakken. De komende periode wordt uitgewerkt hoe kennisontwikkeling, -beheer en -deling structureel in het programma worden geborgd en hoe hier optimaal in kan worden samengewerkt met het veld. Hierbij wordt ingezet op een *evidence-based* werkwijze waarin een goede vertaling wordt gemaakt van kennis en onderzoek naar de praktijk.

Tot slot

We zijn allemaal aan zet om seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld tegen te gaan. Met de acties die aangekondigd worden in het actieprogramma zetten we een belangrijke stap in de goede richting, maar we zijn er nog niet. De komende jaren zullen we deze acties samen met de regeringscommissaris en met alle partners verder vormgeven. Hiermee werken we toe naar een samenleving waarin we elkaars wensen en grenzen herkennen, erkennen en respecteren.

Bronvermelding kerncijfers

1 Rutgers (2021) Position paper ten behoeve van de Ronde Tafel Seksueel Geweld op 9 december.
2 Rutgers (2017), Seksuele gezondheid in Nederland 2017.
3 Idem.
4 Bij niet-fysieke seksuele intimidatie gaat het om ervaringen met seksuele intimidatie waarbij er geen lichamelijk contact tussen pleger en slachtoffer was en die in de 'echte wereld', dus niet online plaatsvonden. Niet-fysieke seksuele intimidatie kan verschillen van seksueel getinte opmerkingen tot het moeten aanschouwen van seksuele handelingen. Bron: CBS (2022), Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2022.
5 CBS (2020), Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2020.
6 CBS (2022), Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2022.
7 CBS (2020), Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2020.
8 SCP (2022), LHBT monitor 2022.
9 Transgender Netwerk Nederland (2018). Overal op je hoede: geweld tegen transgender geweld tegen transgender personen in Nederland.
10 CBS (2022), Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2022.
11 CBS (2020) Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2020.
12 Zo is 26,1% van de homoseksuele mannen en 18% van de biseksuele mannen in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van online seksuele intimidatie. Bij heteroseksuele mannen gaat het om 3,5%. Van de homoseksuele vrouwen en biseksuele vrouwen is respectievelijk 14% en 23,1% in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van online seksuele intimidatie. Bij heteroseksuele vrouwen gaat het om 7,2%. Bron: CBS (2022), Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2022.
13 Haas, S. de, Berlo, W., van, Bakker, F. & Vanwesenbeeck, I. (2012). Prevalence and characteristics of sexual violence in the Netherlands, the risk of revictimization and pregnancy: Results from a national population survey.
14 CBS (2022), Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2022.

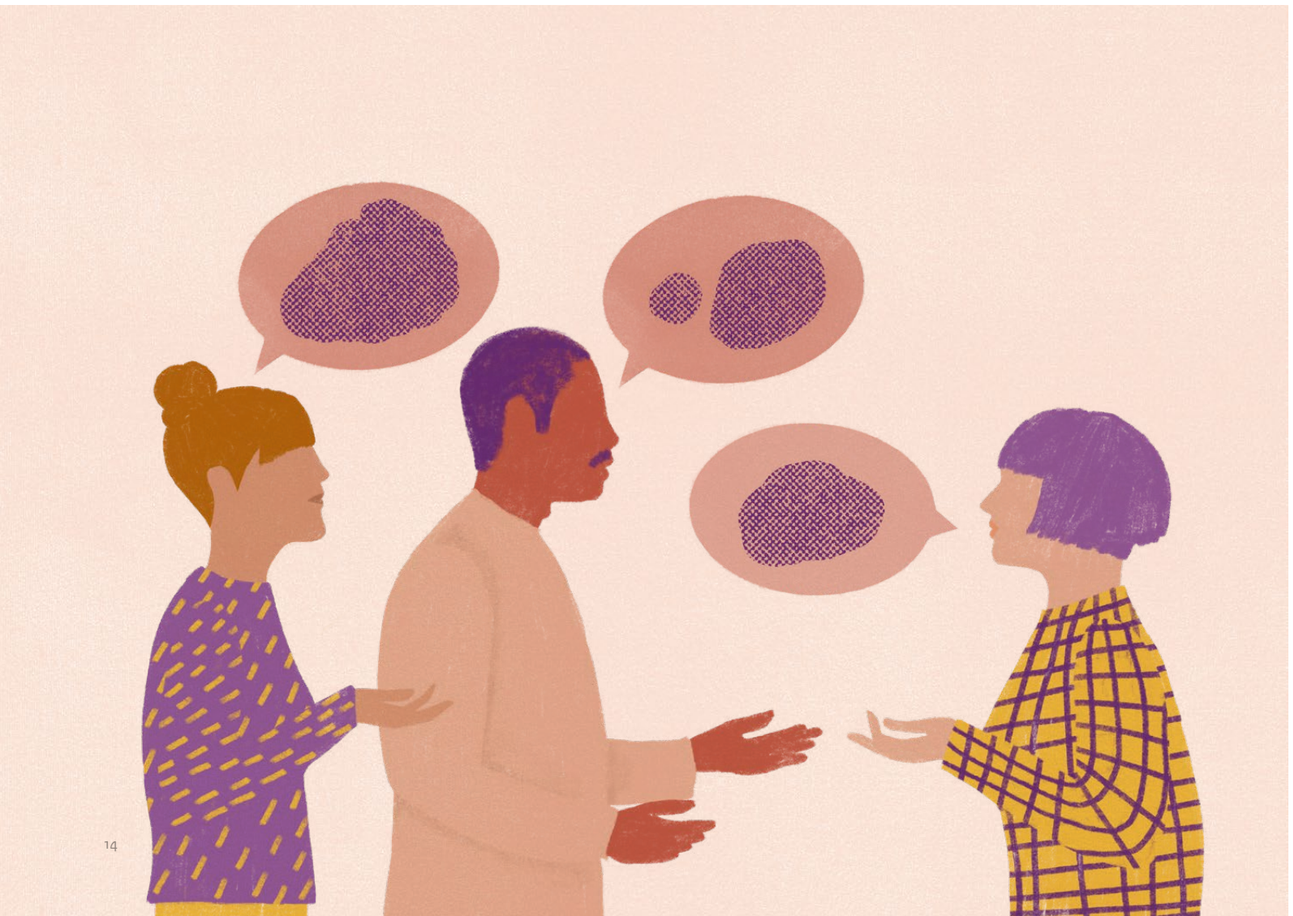
Mirella:

'Ik ben altijd oplettend als ik op stap ben met vriendinnen. Als een man irritant wordt of te ver gaat sluiten we hem strategisch buiten. Als dat nog niet helpt zeg ik er iets van. Dat hij van mij of mijn vriendin af moet blijven en beter weg kan gaan. Meestal houdt het dan wel op. Het slaat nergens op dat je steeds nee moet zeggen, maar ik ben niet anders gewend.'

Actielijn 1

Er zijn gedeelde maatschappelijke waarden en normen over hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving

Een preventieve aanpak vereist inzicht in de oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze zijn te vinden op zowel maatschappelijk/cultureel niveau als op individueel niveau. Het gaat onder andere om sociale ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, en een (sub)cultuur met schadelijke genderstereotiepe opvattingen over mannelijkheid, vrouwelijkheid en seksualiteit. Inzet op emancipatie van mannen en jongens is daarom nodig om deze (sub)culturen te doorbreken.

Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

Maatschappelijk/cultureel gezien gaat het onder andere om sociale ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, en een (sub-) cultuur met schadelijke genderstereotiepe opvattingen over mannelijkheid, vrouwelijkheid en seksualiteit. In die (sub)cultuur worden seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksisme genormaliseerd of gebagatelliseerd. Deze factoren spelen in sommige contexten en bij sommige doelgroepen een grote rol bij het ontstaan van het probleem. Meer inzicht in de achtergronden van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld in specifieke contexten, draagt bij aan doelgericht en preventief beleid. Het kabinet zet de komende periode daarom diverse onderzoeksopdrachten uit.[8]

Ons doel is een duurzame cultuurverandering, waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld snel gesignaleerd en voorkomen worden. Een stap richting deze beoogde cultuurverandering is het vergroten van het bewustzijn in de samenleving. Het maatschappelijke gesprek is hierbij cruciaal, juist met het oog op preventie. Het moet normaal worden om met elkaar te bespreken wat je wensen zijn, waar je grenzen liggen en om elkaar aan te spreken als grenzen overschreden (dreigen te) worden. We leren van ervaringen en reflecteren op bewust en onbewust gedrag of fouten. We hebben niet meteen alle antwoorden, maar het bespreekbaar maken is het begin.

Een bijbehorende stap hierin is dat de overheid en betrokken organisaties de samenleving voorzien van kennis over seksualiteit, consent, wensen en grenzen en seksuele weerbaarheid. Dat maakt het makkelijker om met elkaar in gesprek te gaan over wat de gedeelde maatschappelijke waarden en normen zijn ten aanzien van seks, en hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving. In dit brede maatschappelijke gesprek is in de eerste fase van het actieprogramma specifieke aandacht voor de opgroeiende generatie, ouders en begeleiders en de professionals die bij uitstek in verbinding staan met diverse onderdelen van de maatschappij zoals het onderwijs en de zorg. Daarnaast besteedt deze actielijn specifiek aandacht aan mannen en hoe zij onderdeel kunnen worden gemaakt van de oplossing.

8 Zie bijlage 1 – Onderzoeksoverzicht.

Doel 1

Er wordt een open en inclusief maatschappelijk gesprek gevoerd over hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving. Zonder seksisme, genderstereotypen, vooroordelen en vormen van discriminatie.

Voor het verankeren van gedeelde waarden en normen ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, is het maatschappelijk gesprek cruciaal. Dat moet op verschillende plekken en op meerdere momenten gevoerd worden, om in alle lagen van de samenleving door te dringen. Het stimuleren van dit gesprek, waarmee we inzetten op bewustwording en preventie, doen we op diverse wijzen.

Aanjager van het maatschappelijk gesprek: De regeringscommissaris

De regeringscommissaris heeft de opdracht om de maatschappelijke dialoog aan te jagen. Hiermee zet het kabinet in op een versnelling van de aanpak. De uiteenlopende activiteiten van de regeringscommissaris bij deze actielijn, worden in onderstaand kader toegelicht. Zo gaat zij onder meer werken met ambassadeurs en is zij bezig met het opzetten van een ambassadeursnetwerk.

Publiekscommunicatie

Om het maatschappelijke gesprek verder op gang te brengen moet het bewustzijn rond het probleem van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld groter zijn, bij meer mensen. Ook bij hen die daar nu nog niet of nauwelijks mee bezig zijn. Dat bewustzijn draagt bij aan begrip over hoe belangrijk het is om dit gesprek te voeren. Op basis daarvan groeien nieuwe gezamenlijke waarden. Om dit te bereiken zetten we in op een brede publiekscommunicatie die het onderwerp dichterbij brengt en ons allen activeert. Ook de grootschalige publiekscommunicatie die in actielijn 4 aan de orde komt, over de rol van omstanders, moet hieraan bijdragen.

Activiteiten regeringscommissaris rond actielijn 1

Gezien haar opdracht aanjager te zijn van het maatschappelijk gesprek en boegbeeld van de beoogde cultuurverandering, liggen veel activiteiten van de regeringscommissaris in het verlengde van deze eerste actielijn. Het maatschappelijk gesprek is het startpunt van en de drijvende kracht achter de beoogde cultuurverandering en levert bovendien een belangrijke bijdrage aan preventie. Dit gesprek aanjagen van keuken- tot vergadertafel doet zij niet alleen. Ambassadeurs spelen hier een belangrijke rol, waaronder cultuurmakers. Ieder op hun eigen manier zijn zij in staat om de juiste toon te raken en het gesprek vorm te geven, door middel van theater, film, muziek, gesproken en geschreven woord. Daarnaast zet de regeringscommissaris een breed netwerk van ambassadeurs in verschillende sectoren op. Zij vervullen een voortrekkersrol in het gesprek en werken aan concrete voorbeeldcases voor preventie, signalering en hulpverlening binnen hun sector.

De regeringscommissaris start het maatschappelijk gesprek met het delen van verhalen over en ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld van slachtoffers, (vermoedelijke) plegers en omstanders. Dit doet zij in verschillende vormen, op verschillende podia. Hiermee brengt de regeringscommissaris het onderwerp dichterbij en maakt zij de samenleving ervan bewust dat het onderdeel is van onze cultuur, dat we met elkaar via het maatschappelijk gesprek vorm moeten geven aan normen en waarden die passen bij een cultuur waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld niet of nauwelijks voorkomen. Om zo stap voor stap te bewegen richting een cultuur waarin we elkaars wensen en grenzen herkennen, erkennen en respecteren, elkaar hierbij helpen en op durven aanspreken.

Mannenemancipatie

In een preventieve aanpak is het belangrijk om aandacht te hebben voor de ongelijke machtsverhoudingen en stereotiepe opvattingen over mannelijkheid en vrouwelijkheid, die een rol spelen bij het ontstaan en voortduren van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Het is duidelijk dat jongens, mannen en mannelijkheid bij deze en veel andere problemen een belangrijke rol spelen. Het betrekken van jongens en mannen blijkt een cruciaal element bij de preventie van seksueel geweld.[9] Hun rol bij het doorbreken van genderstereotiepe opvattingen en het voorkomen van seksueel geweld vormt dan ook een belangrijk onderdeel bij het uitvoeren van het programma. We werken binnen het actieprogramma daarom samen met het project 'Mannenemancipatie als deel van de oplossing'. Hierbij wordt ingezet op het vergroten van het bewustzijn bij mannen dat zij deel zijn van de oplossing om seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld aan te pakken en worden er interventies ontwikkeld bijvoorbeeld voor in het onderwijs. Daarnaast kijken we naar *best practices* van andere landen.

Onderzoek aanbevelingen GREVIO[10] over digitale dimensie van geweld

Naar aanleiding van het rapport en de aanbevelingen van GREVIO over de digitale dimensie van geweld tegen vrouwen zal een onderzoek worden verricht. Met dit onderzoek wordt verkend wat nodig is om de aanbevelingen omtrent de digitale dimensie van geweld te implementeren. Het onderzoek zal naar verwachting in 2023 zijn afgerond.

Instellingssubsidie Verandering van binnenuit 2.0

Het ministerie van OCW steunt de alliantie Verandering van binnenuit. Dit samenwerkingsverband tussen het Consortium Zelfbeschikking, LCC+ en Movisie zet zich in voor de veiligheid, gelijkheid en acceptatie van vrouwen en lhbtiq+ personen binnen gesloten gemeenschappen. Het doorbreken van stereotiepe beeldvorming over vrouwelijkheid, mannelijkheid en relaties is hier onderdeel van. Hiervoor zet de alliantie onder andere in op het betrekken van gemeenteambtenaren en professionals bij het stimuleren en faciliteren van verandering.

9 WHO (2007). Engaging Men and Boys in Changing Gender-based Inequity in Health: Evidence from Programme Interventions.

10 Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence.

Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

Doel 2

In elke onderwijs, zorg- en welzijnsorganisatie weten medewerkers hoe ze seksualiteit bespreekbaar kunnen maken, zodat iedereen elkaars wensen en grenzen (h)erkent.

Medewerkers, vrijwilligers en bestuurders van onderwijs-, zorg- en welzijnsorganisaties staan in verbinding met diverse lagen van de samenleving en kunnen een sleutelpositie vervullen in het bespreekbaar maken van het thema. Bovendien werken zij vaak met jongeren en relatief kwetsbare groepen, waarvan het essentieel is dat zij hun eigen wensen en grenzen (h)erkennen en die van de ander. Om dit thema bespreekbaar te maken hebben professionals de juiste kennis en vaardigheden nodig.

We zien dat tools en handvatten wel (versnipperd) aanwezig zijn maar beperkt gevonden worden. Ook zien we dat er sprake kan zijn van handelingsverlegenheid in het bespreekbaar maken van seksualiteit bij leerlingen, cliënten of patiënten, terwijl dat juist van belang is om taboes te doorbreken en het laagdrempeliger te maken om hulp te vragen bij zorgen, problemen of andere vragen rond seksualiteit. Het vergroten van de bespreekbaarheid kan daarom bijdragen aan preventie, signalering en doorverwijzing naar hulpinstanties.

Instellingssubsidie Alliantie Act4Respect Unlimited

Het kabinet ondersteunt vanaf 1 januari 2023 de alliantie *Act4Respect Unlimited* voor een periode van 5 jaar. Binnen de alliantie zetten Rutgers, Atria en COC zich in voor het verminderen van seksueel geweld tegen meiden, jonge vrouwen en lhbtiq+ personen, met specifieke aandacht voor intersecties en cybergeweld. Hierbij maken ze interventies voor positieve normen rond seksualiteit bij jongeren en jongvolwassenen. Daarnaast vergroten ze het draagvlak, de kennis en instrumenten waarmee professionals in het onderwijs en bij zorg- en welzijnsorganisaties jongeren kunnen ondersteunen bij een gezonde seksuele en relationele ontwikkeling. De activiteiten van deze alliantie dragen ook bij aan doel 3 van deze actielijn.

Wegwijzers voor primair- en voortgezet onderwijs voor advies rondom sexting

Met het oog op preventie is ook aandacht voor de online leefwereld van kinderen en jongeren van belang. Deze wegwijzer geeft een overzicht van programma's die ontwikkeld zijn om ongewenste sexting te voorkomen.[11] Hij is gemaakt voor professionals die werken met leerlingen in het onderwijs en de partners in de strafrechtketen en het sociaal domein. De wegwijzer biedt een overzicht van de stappen die genomen kunnen worden als het is misgegaan (of dreigt te gaan) en welke contacten kunnen worden benaderd. Ook voorlichtingsmateriaal om zelf lessen samen te stellen over ongewenste sexting is onderdeel van de wegwijzer. De komende tijd kijken JenV, OCW en VWS samen met relevante partijen wat een passende vervolgstap kan zijn op deze wegwijzer.

Oprichting Expertisepunt Burgerschap

Jongeren leren onder andere via burgerschapsonderwijs over de omgang met seksualiteit en seksuele diversiteit, binnen het thema seksuele rechten. Om scholen te ondersteunen bij het geven van burgerschapsonderwijs, is per 1 juli 2022 het Expertisepunt Burgerschap (EB)[12] in het leven geroepen. Het EB ondersteunt besturen, schoolleiders en docenten bij het invullen van de burgerschapsopdracht- en regelgeving.

Er zijn burgerschapsexperts aangesteld die scholen helpen met de vormgeving van hun burgerschapsbeleid. Voor het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs is informatie en handvatten beschikbaar gesteld via Stichting School en Veiligheid, op de themapagina over seksualiteit en seksuele integriteit. Op het gebied van lesmateriaal werken de experts samen met Rutgers, dat www.seksuelevorming.nl onderhoudt.

Aanscherpen beroepscodes zorg en welzijn

Beroepscodes in de zorg bevatten belangrijke normen en waarden van beroepsgroepen en helpen bij het goed uitoefenen van een beroep. Beroepsgroepen gaan zelf over de inhoud van de beroepscodes. Tegelijkertijd constateren we dat deze beroepscodes momenteel geen tot weinig aandacht schenken aan het risico van seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld door patiënten richting zorgverleners en vice versa. Het ministerie van VWS bevordert daarom het gesprek met beroepsverenigingen, om te kijken of de beroepscodes aangescherpt kunnen worden.

11 De wegwijzers voor het primair en voortgezet onderwijs zijn te raadplegen via: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/seksuele-misdrijven/vraag-en-antwoord/wat-kan-ik-als-school-of-ouder-doen-tegen-ongewenste-sexting.

12 Het EB wordt gevormd door Stichting School en Veiligheid, Kennispunt MBO Burgerschap, SLO en ProDemos.

Verkenning bespreekbaarheid seksuele gezondheid in zorg- en welzijnsrelaties

Er zijn al diverse tools en handvatten ontwikkeld om seksuele gezondheid en seksualiteit bespreekbaar te maken in de zorg. Maar er zijn aanhoudende signalen dat seksuele gezondheid en seksualiteit in de praktijk moeilijk bespreekbaar zijn. Daarom onderzoekt Rutgers – in opdracht van het ministerie van VWS – wat zorg- en hulpverleners (in de huisartsenzorg, jeugdzorg en gehandicaptenzorg) nodig hebben om het thema proactief en zonder ongemak te bespreken met hun cliënten. De resultaten van het onderzoek worden begin 2023 opgeleverd.

Veilige zorgrelatie

Uit onderzoek van de Inspectie Gezondheidzorg en Jeugd blijkt dat ongeveer een derde van de meldingen die de inspectie over de gehandicaptenzorg ontvangt gaat over geweld in de zorgrelatie. Seksueel grensoverschrijdend gedrag (tussen cliënten onderling of tussen zorgverlener en cliënt) valt hieronder. De voormalig minister voor Medische Zorg heeft toegezegd kwalitatief onderzoek uit te willen voeren, waarin vanuit cliëntperspectief wordt gekeken naar de effectiviteit van het bestaande instrumentarium. Er wordt daarbij gekeken naar preventie van lichamelijk en geestelijk geweld en naar de mogelijkheden om de impact en effectiviteit van deze instrumentaria te vergroten.[13]

De voorstellen die vanuit het onderzoek worden gedaan om de effectiviteit te verbeteren, hebben naast wat er vanuit cliëntperspectief wordt aangedragen, tenminste betrekking op:

- Of het instrumentarium voldoende leidt tot het bespreekbaar maken van seksualiteit en intimiteit en zelfinzicht in wat men fijn vindt en weerbaarheid van mensen met een beperking;
- Of het instrumentarium voldoende leidt tot het mogelijk maken van seksualiteit en het hebben van intiem contact, inclusief seksueel contact als daar behoefte aan is;
- Of het instrumentarium voldoende leidt tot een adequate reactie vanuit zorgpersoneel en andere relevante actoren (personen of organisaties) wanneer er geweld of seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden.

Daarnaast wordt gekeken naar de ruimte die mensen binnen de gehandicaptenzorg krijgen/hebben om hun seksualiteit vorm te geven en wat zorgprofessionals en zorgorganisaties nodig hebben om mensen hierin te ondersteunen.

Doel 3

Jongeren (h)erkennen elkaars grenzen en wensen en zijn in staat om deze te verwoorden en te bewaken.

Het bespreekbaar maken van het thema seksualiteit kan er toe leiden dat taboes doorbroken worden, ook tussen jongeren en hun opvoeders. Seksuele ontwikkeling begint bij jongeren en jongvolwassenen een belangrijkere rol in het leven te spelen en op die leeftijd ontwikkelen zij hun identiteit. Daar hoort bij dat zij volop experimenteren met seksualiteit, intimiteit en het aangaan en onderhouden van relaties. De meeste jongeren weten hier hun eigen weg in te vinden, soms met behulp van goede informatie. Preventie moet vroeg beginnen, daarom is er zowel aandacht voor kinderen als jongeren. Want als zij op een positieve manier om (leren) gaan met hun eigen seksuele wensen en grenzen – zowel online als offline – is de kans kleiner dat zij grensoverschrijdend gedrag vertonen of daar slachtoffer van worden.

Onderzoek naar opvattingen jongeren en ouders

Er is nog weinig bekend over hoe jongeren denken over seksueel grensoverschrijdend gedrag en welke factoren in de opvoeding hieraan bijdragen. Rutgers voerde in het kader van het actieprogramma het onderzoek 'Waar ligt de grens' uit naar de opvattingen van jongeren en hun ouders over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. Het onderzoek geeft inzicht in de opvattingen over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag, gendernomen, het opvoedklimaat rond seks en seksuele grensoverschrijding en welke factoren samenhangen met opvattingen over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ten slotte is de behoefte van ouders aan opvoedondersteuning onderzocht. In een gesprek met relevante stakeholders en ministeries zal worden besproken hoe de resultaten en aanbevelingen kunnen worden opgepakt in het actieprogramma. De resultaten van het onderzoek zijn met dit actieprogramma meegestuurd naar de Tweede Kamer.

Curriculumherziening: actualisatie kerndoelen seksuele vorming en aanpassing digitale geletterdheid

In het huidige primair en voortgezet onderwijsaanbod zijn de kerndoelen seksualiteit en seksuele diversiteit opgenomen. Hierin zijn weerbaarheid en seksuele integriteit belangrijke thema's en wordt beoogd seksueel overschrijdend gedrag te voorkomen en seksuele weerbaarheid te bevorderen. Momenteel wordt nagedacht of de kerndoelen aanscherping behoeven, waarbij gestart wordt met kerndoelen voor basisvaardigheden.[14] In januari 2023 wordt een tussenbalans opgemaakt van de voortgang. Op basis daarvan wordt besloten of aanscherping van andere leergebieden, zoals 'oriëntatie op jezelf en de wereld' – waar seksualiteit nu onderdeel van uitmaakt ook zullen starten.

13 Kamerstukken II, 2020/21, 24 104, nr. 321.

14 Taal, rekenen/wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid.

Sonja:

'Het is verschrikkelijk wat je allemaal ziet en hoort. Laatst overkwam het mij ook. Er kwam een opdringerige man naar mijn bloemenkraam. Of hij een foto van me mocht maken omdat ik zo mooi was. Toen ik nee zei bleef hij aandringen en hij wilde ook niet weggaan. Dat was nogal onaangenaam.

Ik was blij toen een kennis langskwam. Zo goed kende ik hem niet eens, maar ik heb hem flink vastgepakt alsof hij mijn man was. Toen was die engerd snel weer weg.'

Scherpere kerndoelen verduidelijken voor scholen wat er van hen wordt verwacht qua seksuele vorming. Dat kan de opgroeiende generatie helpen elkaars grenzen en wensen te respecteren en gezonde keuzes te maken.

Stimuleringsprogramma 'Seksuele en relationele vorming' binnen programma Gezonde School

Binnen het programma Gezonde School[15] – dat financieel wordt ondersteund door het ministerie van VWS, OCW, SZW en LNV – is een stimuleringsprogramma 'Seksuele en relationele vorming' ontwikkeld. Dit stimuleringsprogramma zorgt ervoor dat scholen in het primair, speciaal, voorgezet en middelbaarberoepsonderwijs structureel werken aan het thema 'relaties en seksualiteit'. Scholen kunnen kiezen uit erkende interventies en facultatieve onderdelen voor relationele en seksuele vorming. Zo krijgen kinderen en jongeren op tijd informatie over onderwerpen als gezonde relaties, veilig vrijen en zwangerschap, en leren ze vrij te praten over wensen, consent en grenzen.

Kwalificatie-eisen MBO

In het mbo maken scholen hun onderwijsprogramma's op basis van kwalificatiedossiers met kwalificatie-eisen. Het thema seksuele vorming maakt onderdeel uit van de kwalificatie-eisen voor burgerschap. Op dit moment worden de kwalificatie-eisen voor burgerschap herijkt als onderdeel van de aanpak voor de versterking van het burgerschapsonderwijs in het mbo. De Tweede Kamer is hierover op 1 juli 2022 geïnformeerd.[16]

15 Een samenwerkingsverband tussen de PO-raad, VO-raad, MBO-raad, RIVM en GGD GHOR Nederland.

16 Kamerstukken II, 2021/22, 31 524, nr. 509.

Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

Actielijn 2

Wet- en regelgeving weerspiegelen de (veranderende) maatschappelijke normen

Het kabinet vindt het belangrijk om heldere kaders in wet- en regelgeving vast te stellen, die de veranderende maatschappelijke normen weerspiegelen. Iedereen moet zich veilig voelen, zonder angst voor ongewenste seksuele toenadering: thuis, op het werk, online en op straat. Dat is de norm die in wet- en regelgeving centraal moet staan.

Heldere wet- en regelgeving brengt normen tot uitdrukking die gaan over welk gedrag binnen onze samenleving als onacceptabel en zelfs strafbaar wordt gezien. Een sterke inbedding van die normen in onze samenleving vergt een bredere aanpak, die vorm krijgt in dit actieprogramma.

Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

Doel 1

De Arbowet- en regelgeving bevat heldere normen voor het voorkomen en de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aanpassing Arbeidsomstandighedenwet- en regelgeving

De huidige Arbeidsomstandighedenwet en het Arbobesluit verplichten werkgevers reeds om een arbeidsomstandighedenbeleid te voeren om psychosociale arbeidsbelasting (PSA) te voorkomen, dan wel te beperken. Daaronder valt seksuele intimidatie, maar ook pesten, agressie en geweld, discriminatie en werkdruk. Werkgevers moeten een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) opstellen, met een plan van aanpak.

Op dit moment ligt er een initiatiefwetsvoorstel bij de Tweede Kamer dat, indien het in de Eerste en Tweede Kamer wordt aangenomen, werkgevers verplicht één of meer vertrouwenspersonen aan te wijzen. Het kabinet vindt dit een belangrijke eerste stap in de strijd tegen ongewenste omgangsvormen.

Een vertrouwenspersoon ongewenste omgangsvormen werkt preventief, bijvoorbeeld door voorlichting te geven aan werkgever en werknemers. Daarnaast is een vertrouwenspersoon ook van belang in de curatieve fase: bij het opvangen van de medewerkers die een melding maken. De vertrouwenspersoon kan hen begeleiden, meedenken en informeren over (in)formele oplossingen, doorverwijzen en nazorg bieden. De positie van een vertrouwenspersoon wordt versterkt door het opnemen van een aantal basistaken en eisen. Ook regelt het voorstel bescherming van de vertrouwenspersoon tegen benadeling en ontslag. De behandeling van het initiatiefwetsvoorstel is op dit moment voorzien op 25 januari 2023.

Het kabinet is voornemens in de strijd tegen grensoverschrijdend gedrag verdergaande maatregelen te nemen die bijdragen aan de aanpak van grensoverschrijdend gedrag, door de inzet van maatregelen minder vrijblijvend te maken. Het kabinet beziet momenteel de invoering van de volgende wettelijke verplichtingen:

- **Wettelijke verplichting gedragscode**
  Het opstellen van een gedragscode en het regelmatig onder de aandacht brengen ervan, heeft een preventieve werking. Het draagt bij aan een cultuur op de werkvloer waarin het vanzelfsprekend is om elkaar aan te spreken op gedrag. Leidinggevenden en management hebben daarin een duidelijke voorbeeldfunctie. In 2018 is al onderzoek gedaan naar de toegevoegde waarde van een gedragscode.[17] Vervolgens is met sociale partners een handreiking ontwikkeld over hoe je een gedragscode opstelt en levend houdt in de organisatie. De handreiking zal met sociale partners worden geactualiseerd.

- **Wettelijke verplichting klachtenregeling**
  De minister van SZW onderzoekt voorts de mogelijkheid om werkgevers wettelijk te verplichten een klachtenregeling te hebben. Het is belangrijk dat formele klachten over ongewenste omgangsvormen binnen bedrijven en inrichtingen op een zorgvuldige wijze worden onderzocht en afgehandeld.

Ten aanzien van genoemde nieuwe verplichtingen wordt bezien of verder onderzoek nodig is om tot een goede wettelijke invulling te komen. Daarbij moet bijvoorbeeld ook worden gekeken naar de handhaafbaarheid en zaken als regeldruk en administratieve lasten. Sociale partners worden hierbij betrokken.

Ratificatie IAO-verdrag 190

Het kabinet is van plan om in Europees Nederland het op 21 juni 2019 aangenomen IAO-verdrag 190 van de Internationale Arbeidsorganisatie te bekrachtigen, over uitbannen van geweld en intimidatie op de werkvloer. Het verdrag betreft maatregelen op de volgende gebieden:

- Preventie en bescherming
- Handhaving en genoegdoening
- Advies en scholing

Het verdrag raakt regelgeving en beleid van verschillende departementen. Naar verwachting ontvangt u in de eerste helft van 2023 een wetsvoorstel, waarin staat hoe het verdrag wordt verwerkt in regelgeving en beleid.

17 Kamerstukken II, 2018/2019, 34 843, nr. 35.

Doel 2

De Wet seksuele misdrijven en de normen erachter zijn algemeen bekend.

Aanpassing zedenwetgeving

Het *Wetsvoorstel Seksuele misdrijven* moderniseert de seksuele misdrijven in het Wetboek van Strafrecht en maakt meer seksueel overschrijdend gedrag strafbaar. Het wetsvoorstel maakt strafrechtelijke actie mogelijk bij seksueel grensoverschrijdend gedrag waarvan de hedendaagse en digitale samenleving vindt dat het bestraft moet worden. Dat vergroot de (online) veiligheid van iedereen in Nederland. Het wetsvoorstel is in lijn met de internationale verplichtingen op dit terrein. De minister van JenV heeft het voorstel in oktober 2022 al aan de Tweede Kamer aangeboden.

Bovenop wat nu al strafbaar is, komt erbij:

- De verruiming van de definitie van seksuele misdrijven, aanranding en verkrachting: Het wordt strafbaar om seks met iemand te hebben als je weet of moest vermoeden dat die ander geen seks wilde. Ook als geen sprake is van dwang. Seksueel contact moet berusten op wederzijds goedvinden.
- Seksuele intimidatie in het openbaar of- en online.
- Seksueel benaderen van kinderen onder de 16, bijvoorbeeld door het sturen van berichtjes (seks-chatting).

Daarnaast worden de strafmaxima voor sommige delicten verhoogd, onder meer voor aanranding en verkrachting van kinderen.

Het strafrecht is een onmisbaar sluitstuk in de brede en integrale aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld die dit kabinet nastreeft. De aanpassing van het wetsvoorstel en overige trajecten waarmee de strafrechtketen versterkt wordt, lopen parallel aan het opstellen en uitwerken van dit actieprogramma. Deze trajecten zijn verschillend, maar versterken elkaar. De acties die in het kader van dit actieprogramma worden ontwikkeld en die op andere domeinen dan het strafrecht zien, leveren een betekenisvolle bijdrage aan het genereren van aandacht voor de normen in het wetsvoorstel. Daarom en om bekendheid aan het wetsvoorstel te geven wordt in het kader van de implementatie van het wetsvoorstel aangesloten bij het actieprogramma.

Met dit wetsvoorstel wordt een brede modernisering van de strafwetgeving over seksuele misdrijven gerealiseerd. Voor een effectieve uitvoering is een zorgvuldige voorbereiding met de meest betrokken ketenorganisaties, zoals de politie en het OM, essentieel. Met als doel om hen te ondersteunen en faciliteren, is het ministerie van JenV daarom vanuit een coördinerende en faciliterende rol een implementatietraject wetsvoorstel seksuele misdrijven gestart. Om de doorwerking van de nieuwe strafrechtelijke normstelling binnen de samenleving te bevorderen, is voorlichting en communicatie belangrijk. In dit verband zal zoveel mogelijk worden aangesloten bij de bredere publiekscommunicatie en overige voorlichtingsactiviteiten waar in het kader van dit actieprogramma aan wordt gewerkt.

Doel 3

Het sporttuchtrecht wordt geëvalueerd en verbeterd om gedragingen aan te pakken die een veilige sportomgeving bedreigen.

Het sporttuchtrecht kan gedragingen aanpakken die een veilige sportomgeving bedreigen en is zo een aanvulling op het strafrecht. Er loopt nu een onderzoek naar veilige en integere sport, dat concrete verbetervoorstellen voor het sporttuchtrecht moet opleveren. De uitkomsten worden begin 2023 verwacht.

Lian:

'Op de havo ben ik jarenlang seksueel misbruikt door mijn leraar. Het begon toen ik twaalf was. Ik werd gepest en hij ving me op als ik het moeilijk had. Al snel ontstond een ongezonde relatie waarin ik afhankelijk van hem werd. Hij maakte misbruik van zijn machtspositie en liet me geloven dat het normaal was. Hij betastte me en dat ging steeds verder. Altijd op plekken of tijden dat niemand het kon zien. Ik krijg regelmatig de vraag waarom ik er niet eerder mee stopte of aangifte deed. Zo'n vraag is pijnlijk. Alsof het mijn schuld was. Ik was nog maar een kind.'

Doel 4

De Rijksoverheid is normerend in relatie tot het inkopen en indien mogelijk het financieren van andere organisaties.

Als grootste werkgever van Nederland zet de Rijksoverheid als werkgever steviger in op het tegengaan en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag in het algemeen, en seksueel grensoverschrijdend gedrag in het bijzonder.

Inkoop

Bij de inkoop door verschillende overheidsinstanties worden reeds voorwaarden gesteld op het vlak van inzet op diversiteit en inclusie. Dit zal waar mogelijk worden uitgebreid naar de inkoop door de gehele Rijksoverheid. Hierbij zal verkend worden op welke wijze er meer aandacht kan zijn voor het voorkomen en tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

Verkenning: randvoorwaarden stellen bij subsidieverstrekking

Het streven is om de kaders voor subsidieverlening zo in te richten dat aan organisaties die gefinancierd worden door de Rijksoverheid, voorwaarden kunnen worden gesteld over het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Het ministerie van OCW verkent momenteel de mogelijkheden. Hierbij kan worden gedacht aan het stellen van strengere voorwaarden voor subsidieverlening, en het vragen voor aandacht voor dit onderwerp in de verantwoording.

Activiteiten regeringscommissaris rond actielijn 2

De maatschappelijke waarden en normen die nodig zijn om te komen tot de gewenste cultuurverandering zullen door wet- en regelgeving weerspiegeld moeten worden. Hieronder wordt een overzicht gegeven van de aanpassingen en maatregelen die het Nationaal Actieprogramma daarbij voor ogen heeft. Veel van deze aanpassingen en maatregelen zullen echter verder uitgewerkt moeten worden. De regeringscommissaris zal over verschillende aspecten hiervan adviseren.

Zij organiseert verdiepingssessies waarbij deskundigen, organisaties en slachtoffers gezamenlijk in gesprek gaan over verschillende aspecten van wet- en regelgeving, om op basis van deskundigheid en een zo breed mogelijk draagvlak te kunnen adviseren. Als onderdeel van haar werkzaamheden organiseert zij sessies over:

- Normen en waarden: In kaart brengen welke normen en waarden een basis vormen voor het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, en hoe deze normen en waarden ingebed kunnen worden in ons beleid en wet- en regelgeving, bijvoorbeeld via gedragscodes en beoordelingskaders voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

- Wet- en regelgeving gericht op organisaties, onder andere over:

  - Vertrouwenspersonen – Wat is er nodig zodat vertrouwenspersonen hun rol goed kunnen uitvoeren?
  - Klachtencommissies – Welke voorwaarden dienen te gelden bij het instellen van commissies en de afhandeling van klachten?
  - Onderzoek na melding – Waar moet een onderzoek op basis van een melding binnen organisaties aan voldoen, met het oog op de belangen van alle betrokkenen en de basis voor een goed proces?

Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

Actielijn 3

Organisaties hebben processen voor preventie, signalering en opvolging op orde

Seksueel grensoverschrijdend gedrag is een veelvoorkomend probleem binnen organisaties.[18] Een derde van de mensen verwacht echter dat het melden hiervan nadelig is voor hun baan.[19] Het kabinet wil dat organisaties werken aan een sociaal veilige cultuur en kijkt wat organisaties daarvoor nodig hebben, waarbij specifiek aandacht is voor kleinere bedrijven. Daarbij kan gedacht worden aan het beschikbaar stellen van passende hulpmiddelen en instrumenten en het vergroten van kennis en ondersteuning bij het voeren van het gesprek binnen organisaties. Het is van belang dat waar nodig wordt ingespeeld op de behoeften van organisaties binnen specifieke sectoren en wordt voortgebouwd op goede initiatieven die er al zijn.

Doel 1

Werkgevers en werkenden worden ondersteund om beleid binnen de organisatie op te stellen en uit te kunnen voeren.

De aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld moet structureel ingebed zijn in het beleid en de processen van werkgevers, en werknemers moeten inspraak hebben. Alleen werkgevers en werknemers samen kunnen zorgen voor effectieve en uitvoerbare maatregelen voor op het werk die in de praktijk het verschil maken om tot de benodigde cultuurverandering te komen. Vakbonden, werkgeversorganisaties, en brancheorganisaties spelen een belangrijke rol. De komende periode wordt door sociale partners een meerjarig programma voor de aanpak op het werk ontwikkeld. Deze aanpak kan ook betrekking hebben op de overige doelen en actielijnen in dit actieprogramma.

Daarop vooruitlopend intensiveert de minister van SZW enkele lopende acties.

Betere website voor ondersteuning bij het voeren van het gesprek

In 2023 wordt de website 'Route naar RI&E'[20] verbeterd, met speciale aandacht voor de dialoog tussen werkgevers en werknemers. Het is namelijk van belang dat zij met elkaar in gesprek zijn bij alle stappen van de Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E). Dit zijn:

- Het in kaart brengen van de arbeidsrisico's, waaronder psychosociale arbeidsbelasting (PSA). Onder psychosociale arbeidsbelasting valt ook seksueel grensoverschrijdend gedrag.
- Het opstellen van een plan van aanpak met maatregelen tegen deze risico's.
- Het uitvoeren en evalueren van de maatregelen.

Overzichtelijk aanbod maatregelen

TNO ontwikkelt momenteel een digitale keuzehulp die overzicht biedt in het aanbod van (preventieve) maatregelen tegen psychosociale arbeidsbelasting (PSA), inclusief seksueel grensoverschrijdend gedrag.[21] De keuzehulp wordt na ingebruikname geëvalueerd in 2023 en daarna uitgebreid.

Nederlandse Arbeidsinspectie

De Nederlandse Arbeidsinspectie richt zich met het meerjarige themaprogramma PSA op de aanpak van ongewenste omgangsvormen, werkdruk, agressie en geweld op de werkvloer. Het programma besteedt aandacht aan de risico's van psychosociale arbeidsbelasting in de RI&E, het plan van aanpak en de voorlichting, instructie en het toezicht door de werkgever.

De Nederlandse Arbeidsinspectie heeft een Delphi-studie[22] uitgevoerd naar intern ongewenst gedrag. Het onderzoek geeft een beeld van de risicofactoren voor intern ongewenst gedrag en daartegen te nemen maatregelen. De komende periode werkt de Arbeidsinspectie aan een handreiking voor werkgevers. Daarmee kunnen werkgevers vorm geven aan de inventarisatie van risicofactoren voor intern ongewenst gedrag in hun bedrijf en de maatregelen die ze daartegen kunnen treffen.

Specifiek gericht op intern ongewenst gedrag (waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag) onderzocht de Nederlandse Arbeidsinspectie in 2022 samen met betrokken stakeholders de achterliggende oorzaken van de problemen in de sector sociale werkvoorzieningsbedrijven. Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar het beleid van werkgevers in de sectoren beveiliging, media en sport om intern ongewenst gedrag tegen te gaan. In het eerstvolgende jaarplan zal de Arbeidsinspectie haar inzet voor 2023 toelichten.

18 De nationale enquête arbeidsomstandigheden 2021 laat zien dat 10,6% van de vrouwelijke respondenten en 1,84% van de mannelijke respondenten in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek, te maken heeft gehad met ongewenste seksuele aandacht van klanten (of patiënten, leerlingen of passagiers, e.d.). Voor ongewenste seksuele aandacht van leidinggevenden of collega's gaat het om percentages van 3,4% voor vrouwen en 1,04% voor mannen. Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2021 - in vogelvlucht (tno.nl).

19 Samenvatting - Emancipatiemonitor 2022 | CBS.

20 https://app.rie.nl.

21 Kamerstukken II, 2021-2022, 25883, nr. 421.

22 Een Delphi-studie (genoemd naar het orakel van Delphi) is een onderzoeksmethode waarbij de meningen van een groot aantal experts wordt gevraagd ten aanzien van een onderwerp waar geen consensus over bestaat.

Doel 2

De Rijksoverheid vervult een voorbeeldfunctie als werkgever ten aanzien van seksueel grensoverschrijdend gedrag en legt daarbij de focus op bewustwording en onderzoek.

Als grootste werkgever van Nederland blijft de Rijksoverheid als werkgever zich inzetten tegen grensoverschrijdend gedrag, dus ook tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Vergroten bekendheid meldmogelijkheden en inzetten op bewustwording

Het Rijk heeft een stelsel van vertrouwenspersonen, integriteitscoördinatoren en klachtencommissies voor medewerkers. In de basisopleidingen van vertrouwenspersonen wordt aandacht besteed aan meldmogelijkheden. Procedures en doorverwijsmogelijkheden, mogelijke consequenties daarvan en te verlenen nazorg zijn eisen van de basisopleiding van vertrouwenspersonen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken (BZK) heeft daarnaast een training voor vertrouwenspersonen ontwikkeld waarmee zij hun expertise op het onderwerp ongewenst gedrag (specifiek discriminatie en racisme) kunnen versterken. Zodat zij medewerkers beter kunnen ondersteunen wanneer zij hierover in gesprek gaan.

Verdiepend onderzoek factoren en effectiviteit

Op basis van de Personeelsenquête Rijk (PER) 2022 en het Werkonderzoek 2019 is recent onderzocht welke factoren bijdragen aan een veilig werkklimaat en minder ongewenst gedrag. Ook werd gekeken of er groepen medewerkers zijn die vaker last hebben van ongewenst gedrag en een onveilig werkklimaat.[23] Het bleek dat zwak leiderschap een risico vormt voor een onveilig werkklimaat. Ook bleek dat vrouwen, medewerkers met een migratieachtergrond en medewerkers in de bedrijfsvoering en uitvoering vaker ongewenst gedrag ervaren. BZK gaat aan de slag met de aanbevelingen uit deze risicoanalyse ongewenst gedrag bij het Rijk. De aanbevelingen zijn bedoeld om de focus te richten op die groepen die een groter risico lopen op geconfronteerd te worden met ongewenst gedrag, op preventie en integraliteit en op de factoren die ongewenst gedrag mogelijk maken.

23 Risicoanalyse ongewenst gedrag bij het Rijk | Kennisbank Openbaar Bestuur (kennisopenbaarbestuur.nl).

Doel 3

Organisaties hebben acties tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld die passen bij de sector.

Elke sector heeft eigen kenmerken en kwetsbaarheden, die vragen om interventies die aansluiten bij de specifieke context. Het kabinet richt zich de komende periode dan ook op het verder aanjagen van sectorale aanpakken. Samen met sectororganisaties kijken we wat er nodig is in specifieke sectoren, wat sectororganisaties van elkaar kunnen leren en hoe zij samen kunnen optrekken. Het kabinet en de regeringscommissaris spelen daarbij een faciliterende en stimulerende rol.

Sport

Sinds commissie-De Vries in 2017 inzicht gaf in de omvang en aard van seksuele intimidatie en seksueel misbruik in de sport is er veel in gang gezet.[24] Er is een meldplicht voor bestuurders en begeleiders van sportverenigingen bij seksuele intimidatie en vermoedens ervan. Ook is er een beter opvolgingssysteem voor meldingen, een mogelijkheid om laagdrempelig te melden en een Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN). De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld constateerde onlangs dat in de sport belangrijke stappen zijn gezet om seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar te maken, maar dat dit nog niet op alle niveaus gebeurt.[25]

Een veilige sportomgeving is nodig om een leven lang met plezier te kunnen sporten. Daarom willen we meer aandacht voor (seksueel) grensoverschrijdend gedrag bij alle betrokkenen: sportaanbieders, sportbonden en gemeenten.

Impuls veilige sport

Momenteel wordt ingezet op een veilige sport door alle betrokkenen te stimuleren meer aandacht te hebben voor een veilige sport, zoals: bestuurders, trainers en coaches, sporters en sportbonden. Dan gaat het om het opleiden van vertrouwenscontactpersonen en het opleiden van trainers en coaches om grensoverschrijdend gedrag te herkennen en te voorkomen. Daarnaast zetten we in op het weerbaar maken van (top)sporters zodat zij vaardigheden ontwikkelen om grenzen aan te geven. En op bestuursniveau vragen we aandacht voor de Code Goed Sportbestuur. Hierin staan de basisvoorwaarden waar een

24 Twaalf procent van Nederlandse volwassenen die als kind aan sport deden, heeft op z'n minst één ervaring met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport (2017) – Kenniscentrum Sport en Bewegen.

25 Bouwen aan Bescherming - Onderzoek naar de aanbevelingen van vier onderzoekscommissies naar seksueel geweld in de Rooms-Katholieke kerk, de sport en de jeugdzorg | Rapport | Nationaal Rapporteur.

Tim:

'Ik merk dat sommige mannelijke collega's seksueel getinte grapjes maken. "Ze is niet alleen slim, maar ook nog eens lekker", wordt er dan gezegd. Het is een manier waarop mannen met elkaar bonden. Maar zo zou je je als man niet moeten manifesteren. Ik vind het soms lastig om er iets van te zeggen, want je kunt er ook door buitengesloten worden omdat je dan als moraalridder wordt gezien. Toch doe ik het. Als leidinggevende voel ik me verantwoordelijk om het goede voorbeeld te geven. Zo'n uitspraak kan dan echt niet.'

sportbestuur in moet voorzien om de leden een veilige en integere sportomgeving te bieden, zoals bijvoorbeeld het hebben van een klokkenluidersregeling en vertrouwenscontactpersoon. Daarnaast worden sportbonden ondersteund door de mogelijkheid om per sport specifiek onderzoek te doen naar grensoverschrijdend gedrag en daar opvolging aan te geven.

Sportakkoord sociaal veilige sport

Het Sportakkoord (2018-2022) heeft bijgedragen aan meer bewustwording van de sociale veiligheid en het belang van een positieve sportcultuur. Om van bewustwording naar een cultuurverandering te komen, is meer nodig.[26] Daarom vervolgen we het Sportakkoord, met meer aandacht, waarborgen en een ondersteunende infrastructuur om veilig en met plezier te sporten.

Grensoverschrijdend gedrag in de danssector

Momenteel loopt een onderzoek naar de aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in de danssector. De uitkomsten worden in het voorjaar van 2023 verwacht. In afwachting van de adviezen uit het rapport is een projectgroep met vertegenwoordigers uit de sector gestart. De ministeries van VWS en OCW zullen richting geven aan de opvolging van de aanbevelingen.

Onderzoek veilige en integere sport en evaluatie sporttuchtrecht.

Het *Onderzoek veilige en integere sport* onderzoekt de rollen en verantwoordelijkheden in een veilige en integere sport. De onderzoekers kijken ook naar de positionering van het Centrum Veilige Sport Nederland. Daar kunnen sporters grensoverschrijdend gedrag melden en worden sporters en sportverenigingen geholpen bij het nemen van vervolgstappen. Een ander onderdeel van het onderzoek is een evaluatie van het sporttuchtrecht. De uitkomsten worden begin 2023 verwacht en dan informeren we de Tweede Kamer erover.

Primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs

Scholen zijn verplicht actief en expliciet beleid te voeren voor de veiligheid van leerlingen en personeel. Het voorkomen van en optreden tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld is daar onderdeel van. De volgende acties van de Rijksoverheid richten zich op het primair en voortgezet onderwijs.

Onderzoek oorzaken seksueel grensoverschrijdend gedrag

In het najaar van 2022 is een onderzoek gestart naar de oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs en de stijging in het aandeel meldingen over met taken belaste personen (leraren, ondersteunend en/of niet-onderwijzend personeel). Het definitieve rapport wordt begin 2023 verwacht en wordt daarna aan de Tweede Kamer aangeboden.

Verkenning aanscherpen VOG

Onderzocht wordt of onderwijspersoneel aan scherpere eisen moet voldoen om een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) te krijgen. Dat moet het risico van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leerlingen en onderwijspersoneel verkleinen.

Intensivering monitor sociale veiligheid

Scholen in het primair- en voortgezet onderwijs moeten elk jaar de sociale veiligheid meten. Ze doen dat door vragen te stellen aan leerlingen. Die verplichte jaarlijkse schoolmonitor breiden we uit met meer verdiepende vragen en door meer leerlingen te bevragen. Het mbo krijgt een eigen, nieuwe monitor integrale veiligheid.

Ontwikkeling normenkader

Er komt een normenkader en een aanpak voor seksueel grensoverschrijdend gedrag in het primair- en voortgezet onderwijs. Er is al een communicatietraject van de sectorraden, Stichting School en Veiligheid (SSV) en de Inspectie van het Onderwijs om scholen meer duidelijkheid te bieden over wetgeving en procedures tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Scholen worden niet alleen gewezen op wat ze moeten doen, maar krijgen ook praktische adviezen. Zo is in november 2022 de nieuwe leidraad 'Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig' gepubliceerd,[27] waarin een overzicht te vinden is van preventieve en curatieve maatregelen die scholen kunnen nemen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen én om zorgvuldig te handelen bij (mogelijke) incidenten.

Uitbreiding meld- en overlegplicht naar seksuele intimidatie

De meld- en overlegplicht voor seksueel misbruik wordt uitgebreid naar seksuele intimidatie. Dit geldt in ieder geval voor het primair- en voortgezet onderwijs, en wordt nader onderzocht voor het mbo.

Er is al een meld-, overleg- en aangifteplicht voor besturen. Die houdt in dat ze bij een vermoeden van seksueel misbruik direct overleggen met de vertrouwensinspecteur van de inspectie. De vertrouwensinspecteur luistert, informeert en adviseert over het doen van een eventuele aangifte. De vertrouwensinspecteur geeft ook aan wanneer aangifte verplicht is.

26 Kamerstukken II, 2022/2023, 30 234, nr. 329, bijlage.

27 Gezamenlijk product PO-Raad, VO-raad, Stichting School & Veiligheid, Vertrouwensinspectie, Sectorraad Praktijkonderwijs, Sectorraad GO en OCW (november 2022) Leidraad 'Zo klein als mogelijk, zo groot als nodig'.

Hoger onderwijs en wetenschap

Ook in het hoger onderwijs en de wetenschap is aandacht voor de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. De volgende acties richten zich op deze sectoren.

Bestuursakkoord

De minister van OCW en de universiteiten en hogescholen hebben de gezamenlijke ambitie om de sociale veiligheid te verbeteren, voor zowel studenten als medewerkers. Daarom hebben zij medio 2022 een bestuursakkoord afgesloten waarin afspraken zijn opgenomen over de sociale veiligheid in het hoger onderwijs en de wetenschap.[28] Een van de aspecten van de sociale veiligheid betreft seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Afgesproken is dat alle instellingen gedragsregels opstellen waarin staat dat zij onveilig en grensoverschrijdend gedrag niet tolereren. Daarnaast gaan de universiteiten en hogescholen zorgdragen voor een eenduidige en structurele monitor van ervaren sociale veiligheid onder studenten en medewerkers. Periodiek worden de resultaten, geaggregeerd op sectorniveau, beschikbaar gesteld aan de minister van OCW. Instellingen zullen daarnaast in hun jaarverslag expliciet en herkenbaar aandacht besteden aan ontwikkelingen op het gebied van sociale veiligheid en inclusie.

Integrale aanpak sociale veiligheid

In het licht van de gezamenlijke ambitie die in het bestuursakkoord is uitgesproken presenteert de minister van OCW begin 2023 een integrale aanpak voor sociale veiligheid in het hoger onderwijs en onderzoek. De aanpak zal zich richten op zowel structurele als culturele factoren in het onderwijs en onderzoek.

Verkenning uitbreiding meld- en overlegplicht

Onderzocht wordt of de meld- en overlegplicht voor seksueel misbruik kan worden uitgebreid naar seksuele intimidatie, en of de geldende plicht moet worden uitgebreid van zaken met betrekking tot minderjarige studenten, naar alle studenten.

Klachtenprocedures

De Inspectie van het Onderwijs heeft de instellingsbesturen van het hoger onderwijs opgeroepen om onderzoek te doen naar de inrichting van de klachtenprocedure, de inlichting hierover aan studenten, de werking van de klachtenprocedure en de tevredenheid van studenten over de behandeling van hun klachten. De minister van OCW onderschrijft deze oproep en gaat hierover in gesprek met de instellingen.

28 Kamerstukken II, 2021/2022, 31 288, nr. 969, bijlage.

Media en Cultuur

Grensoverschrijdende incidenten zijn ook in de culturele, creatieve en mediasector al een tijd onderwerp van gesprek. Onthullingen over misstanden bij programma's als The Voice of Holland en De Wereld Draait Door laat de urgentie zien om veiliger werkklimaat in de mediasector. In juni 2022 bracht de Raad voor Cultuur hierover een advies uit. In haar brief van 2 november 2022 reageert staatssecretaris Cultuur en Media op de aanbevelingen van de raad.[29] Om grensoverschrijdend gedrag in de culturele, creatieve en mediasector te bestrijden neemt zij de volgende maatregelen:

Het gesprek met de sector voeren

Het gesprek voeren over grensoverschrijdend gedrag met de culturele, creatieve en mediasector. Naar aanleiding van de onthullingen bij het programma The Voice of Holland heeft de staatssecretaris twee rondetafelgesprekken gevoerd met mediapartijen over het onderwerp grensoverschrijdend gedrag. Het doel was het verkennen van een vanuit de sector gezamenlijke preventieve aanpak tegen grensoverschrijdend gedrag. Dit zal resulteren in een sectoraal convenant tegen grensoverschrijdend gedrag, waarover de staatssecretaris en de regeringscommissaris in gesprek zullen gaan met mediapartijen.

Verbetering van de arbeidsomstandigheden.

Hiervoor worden door de staatsecretaris Cultuur en Media ook middelen vrijgemaakt. Mensen in culturele, creatieve en mediasector moeten kunnen rekenen op een veilige werkvloer, goede arbeidsomstandigheden en fatsoenlijke betaling. Dit zijn noodzakelijke randvoorwaarden om prettig en veilig te kunnen werken en biedt meer zekerheid om misstanden bespreekbaar te maken. De grote hoeveelheid flexcontracten in deze sectoren is dan ook onwenselijk. Inzet van het kabinet is om meer veiligheid en zekerheid te bieden, en om te komen tot een nieuwe en hogere norm voor percentages programmamakers in vaste dienst van de publieke omroepen, zoals ook is verzocht door de Tweede Kamer middels de motie Mohandis c.s.[30] De staatssecretaris zal hierover met de NPO en de omroepen in gesprek gaan.

29 Kamerstukken II, 2022/2023, 34843, nr. 62.

30 Kamerstukken II, 2022/2023, 36200, nr. 166.

Inzet op diversiteit en inclusie

Dit doen wij door de toepassing van de code Diversiteit en Inclusie en via de OCW-brede beleidsagenda Discriminatie en Racisme.[31] Concreet houdt dit het volgende in:

- Organisaties die gesubsidieerd worden door het Rijk of door de Rijkscultuurfondsen moeten nu al de Code Diversiteit en Inclusie onderschrijven en toepassen.
- Diversiteit en inclusie zijn standaard onderdeel van de jaarlijkse monitorgesprekken die plaatsvinden tussen de instellingen en het ministerie van OCW of de fondsen. De staatssecretaris werkt met het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst aan het verder verstevigen van de positie van de Code Diversiteit en Inclusie. Ook neemt zij dit najaar een minder vrijblijvende toepassing van de code mee in de adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur over de culturele basisinfrastructuur 2025-2029.
- OCW sluit iedere vijf jaar een prestatieovereenkomst met de Nederlandse Publieke Omroep (NPO) waarin onder andere nadere afspraken zijn opgenomen over de weerspiegeling van vrouwen, mensen met een migratieachtergrond en mensen met een beperking. De NPO rapporteert jaarlijks over de naleving van prestatieafspraken.
- In de OCW-brede agenda Discriminatie en Racisme zijn acties en interventies opgenomen voor de culturele, creatieve en mediasector. Zo wordt onder andere geïnvesteerd in monitoring en om ongelijkheid in de sector beter in kaart te brengen en gelijkwaardigheid te bevorderen.

Professionalisering

Er wordt gewerkt aan professionelere bedrijfsvoering, bestuur en toezicht in de culturele en creatieve sector. Deze professionalisering draagt bij aan het tegengaan van grensoverschrijdend gedrag. De sector gebruikt hiervoor drie codes met uitgangspunten en afspraken als instrument: de Fair Practice Code, de Code Diversiteit en Inclusie en de Governance Code Cultuur.

Meldpunt Mores

De financiering van het werk van meldpunt Mores wordt voortgezet. Hier kunnen mensen die werken in de culturele, creatieve en mediasector meldingen doen van grensoverschrijdend gedrag.

Het is goed om te constateren dat de media en de cultuursector zelf diverse initiatieven neemt om (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te bestrijden. Zo heeft de Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten het *Beleidskader Veilig de vloer op* ontwikkeld dat ingaat op wat een organisatie kan doen om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en aan te pakken. Het gaat specifiek in op de bijzondere omstandigheden in de culturele en creatieve sector, zoals de inzet van het lichaam als instrument, de rol van (artistiek) leiders en de wederzijdse afhankelijkheid.

Activiteiten regeringscommissaris rond actielijn 3

De gewenste maatschappelijke waarden en normen voor een sociaal veilige cultuur, die bovendien weerspiegeld worden door wet- en regelgeving, moeten landen in organisaties. Het is echter van belang dat zij voldoende ondersteuning krijgen om hiervoor hun processen op orde te brengen. Dit draagt onder andere bij aan de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld richting kinderen, jongeren en volwassenen.

Om organisaties hierbij te ondersteunen zal de regeringscommissaris in samenwerking met verschillende partijen activiteiten ondernemen, waaronder het in kaart brengen wat belangrijke randvoorwaarden zijn voor een sociaal veilige cultuur binnen organisaties. Hierbij zal specifiek ook worden gekeken naar de rol van verschillende betrokkenen binnen organisaties, waaronder bestuurders en leidinggevenden. Daarnaast zal de regeringscommissaris goede voorbeelden van een sociaal veilige cultuur in kaart brengen en organisaties aan elkaar verbinden ter ondersteuning van het op orde brengen van de processen. Bovendien zal ze zich inzetten voor het aanjagen van specifieke sectoren en doelgroepen bij het ontwikkelen en uitvoeren van een (sectorspecifieke) aanpak tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

Aziyme:

'Met de stichting die ik heb zet ik me in om jonge vrouwen krachtiger in het leven te laten staan. Een van de dingen die we doen is het geven van weerbaarheidstrainingen. Het is belangrijk dat we als vrouw voor onszelf op leren komen. En dat we leren om onze grenzen en wensen aan te geven als het gaat om intimiteit. Sommige vrouwen die komen hebben seksueel geweld meegemaakt. Met gesprekken proberen we kleine zaadjes te planten, zodat ze op een nieuwe manier naar de situatie leren kijken. Zachter, en met minder gevoel van schaamte of schuld.'

31 Kamerstukken II, 2022/2023, 30950, nr. 318.

Actielijn 4

Iedereen herkent seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en kan hierop reageren

Als kabinet willen wij dat omstanders seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld beter leren herkennen, en weten wat ze moeten doen wanneer zij hiermee in aanraking komen. Bijvoorbeeld wanneer zij er getuige van zijn of als een slachtoffer of pleger ze in vertrouwen neemt. Omstanders kunnen seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomen of afremmen, maar slechts een kwart grijpt in bij zulk gedrag in een openbare setting.[32][33] Ze weten vaak niet wat ze moeten doen, of zijn bang om in te grijpen, bijvoorbeeld vanwege de angst om zelf slachtoffer te worden. Ook herkennen ze de situatie niet altijd als grensoverschrijdend.

Doel 1

Omstanders herkennen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en weten wanneer en hoe ze in moeten grijpen of hier op kunnen reageren.

Publiekscommunicatie

Als voorbereiding op grootschalige publiekscommunicatie wordt momenteel geïnventariseerd wat het huidige en het gewenste gedrag van omstanders is en hoe daar invloed op kan worden uitgeoefend met behulp van communicatie. Ook bestaande campagnes en communicatie-acties van de Rijksoverheid en andere organisaties worden in deze inventarisatie meegenomen. De toekomstige grootschalige publiekscommunicatie moet deze campagnes en acties versterken en aanvullen en wordt steeds getoetst bij diverse doelgroepen. Het streven is om de publieks-communicatie in het tweede kwartaal van 2023 te starten.

Een belangrijk onderdeel van de brede publiekscommunicatie is het dichterbij brengen van het onderwerp. Excessen lijken voor veel mensen ver weg, en 'kleinere' voorvallen worden vaak niet gezien als ernstig genoeg om op jezelf te betrekken. Hierdoor zijn mensen zich onvoldoende bewust van de ernst en nabijheid van de problematiek van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Aansluitend bij de inzet van actielijn 1, die zich richt op het komen tot maatschappelijke normen, moet om een gesprek hierover op gang te brengen eerst bewustzijn ontstaan.

Ondertussen brengen wij dit actieprogramma en de daaruit voortvloeiende acties onder de aandacht door aan te haken op actualiteiten, zijn we in overleg over het versterken van bestaande communicatie-activiteiten van maatschappelijke organisaties en wordt het thema seksueel grensoverschrijdend gedrag waar mogelijk toegevoegd aan lopende campagnes, zoals de campagne van het ministerie van SZW over de Risico-inventarisatie, gericht op werkgevers.

Bevorderen inzet en evaluatie omstanderinterventies

Het ministerie van OCW bevordert effectieve omstanderinter-venties tijdens de looptijd van het programma. Dat helpt omstanders en professionals om problematisch en seksueel grensoverschrijdend gedrag te signaleren, de ernst van de situatie in te schatten, hun moed en verantwoordelijkheidsgevoel te vergroten en om passend en veilig te handelen.

Het doel is om ervoor te zorgen dat er meer evidence-based interventies ontwikkeld, verspreid, opgeschaald en ingezet worden. Hierbij is speciale aandacht voor risicogebieden, zoals de online wereld, op straat, de horeca en in de sport. Ook wordt er rekening gehouden met de behoeften van specifieke doelgroepen.

Instellingssubsidie Verandering van Binnenuit 2.0

Het kabinet ondersteunt vanaf 1 januari 2023 de alliantie Verandering van Binnenuit 2.0 voor een periode van 5 jaar. De alliantie Verandering van Binnenuit 2.0 is een samenwerking tussen het Consortium Zelfbeschikking, LCC+ en Movisie. De alliantie zet zich in voor de veiligheid, gelijkheid en acceptatie van vrouwen en lhbtiq+ personen binnen gesloten gemeenschap-pen. Hierbij is expliciete aandacht voor omstanders als voortrek-kers van verandering. Ook werkt de alliantie aan het bevorderen van de (sociale) veiligheid van vrouwen en lhbtiq+ personen in de privésfeer en in de publieke ruimte.

Samenwerken aan flankerend beleid rondom seksuele intimidatie

In opdracht van het ministerie van JenV is in het kader van het implementatietraject van het wetsvoorstel seksuele misdrijven een projectgroep onder leiding van het Centrum Criminaliteit en Veiligheid (CCV) opgericht die als taak heeft het nieuwe delict seksuele intimidatie naar de praktijk te vertalen. In het kader van het project wordt ook aan preventieve maatregelen gewerkt. Voor het ontwikkelen van deze maatregelen wordt verbinding gezocht met de activiteiten die voortkomen uit dit Nationaal Actieprogramma.

Goed voorbeeld: Campagne #WeTakeAction België

Het doel van de campagne was om te zorgen dat omstan-ders actiever worden.[33] De campagne bestond uit een training om de barrières die mensen bewust of onbewust hebben weg te nemen en om manieren te oefenen om in te grijpen. Daarnaast waren er korte video's van mensen (beroemd en niet beroemd) die uitleggen hoe zij hebben ingegrepen of hoe een omstander hen heeft geholpen. Dat liet zien dat je ook met kleine en eenvoudige acties veel kunt bereiken. Verschillende steden en organisaties hebben de campagne opgepakt en er een lokale versie van gemaakt.

32 Onder omstanders verstaan wij individuen die getuige zijn van grens-overschrijdend gedrag, maar daar niet direct bij betrokken zijn als pleger of slachtoffer.

33 Feiten en statistieken - Stand Up (standup-international.com).

34 De campagne is gebaseerd op de '4D' omstanderinterventie methode. Deze methode bestaat uit vier tactieken om als omstander in te grijpen: distract (afleiden), delegate (delegeren), direct (direct actie door de pleger aan te spreken) en delay (uitstellen).

Doel 2

Omstanders voelen zich veilig om in te kunnen grijpen.

Programma Veilige steden

Het ministerie van OCW werkt samen met vijftien Veilige Steden, die zich inzetten voor het verbeteren van veiligheid van vrouwen en meiden in de publieke ruimte. De deelnemende steden hebben grote vooruitgang gemaakt bij de aanpak van straatintimidatie. Het programma levert kennis op over de lokale situatie en vergroot de bewustwording van inwoners en professionals over wat straatintimidatie is. Het programma wordt daarom voortgezet tot eind 2026.

Programma Regenboogsteden

De komende vier jaar, 2023 tot en met 2026, werken we samen met Regenboogsteden. Hiervoor wordt jaarlijks in totaal € 1,24 miljoen aan de gemeenten beschikbaar gesteld. Deze 56 steden zetten met lokaal lhbtiq+ beleid in op veiligheid, weerbaarheid en meer sociale acceptatie van lhbtiq+ personen. Het ministerie van OCW kijkt met de Regenboogsteden of er meer kan worden gedaan tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld tegen lhbtiq+ personen.

Aanpak straatintimidatie

In opdracht van JenV werkt het Centrum Criminaliteit en Veiligheid (CCV) samen met gemeenten aan een quickscan naar de aard en omvang van straatintimidatie, omdat daar landelijk onvoldoende gegevens over bekend zijn. De resultaten worden binnen het eerste kwartaal van 2023 verwacht. In 2017 is er een beknopte nulmeting onder 7 gemeenten gedaan. De resultaten gaven een eerste globaal beeld of en hoe het thema straatintimidatie speelt bij deze gemeenten. Het is zodoende geen representatief beeld van de landelijke stand van zaken. Uit de resultaten valt op dat er slechts zeer beperkt inzicht is in de omvang van het probleem, de slachtoffers en daders. In de ene gemeente zijn er geen concrete signalen van een (groot) probleem, maar staat het op de politieke agenda en bij andere gemeenten speelt het vooral in de praktijk bij de veiligheids- en zorgpartners. Ofwel krijgt het zowel politiek, bestuurlijk als ambtelijk aandacht vanwege het hoge slachtofferpercentage onder vrouwen. Ook werd het fenomeen verschillend beoordeeld door de gemeenten: voor de ene is het overlast, de andere ziet het als geweld of discriminatie, een groepenprobleem of een migrantenprobleem. Daarbij hebben gemeenten een goed beeld over wat de aanpak van straatintimidatie moet zijn, zonder dat duidelijk is waarop dit is gebaseerd: APV-strafbaarstelling, voorlichting op scholen, combinatie zorg en handhaving, campagnes en inzet op gedragsbeïnvloeding. Door deze eerdere peiling zal de *quickscan* niet alleen inzicht geven in de ontwikkelingen rondom het fenomeen van straatintimidatie, maar ook in het landelijke beeld. Op basis van de uitkomsten worden de vervolgstappen bepaald.

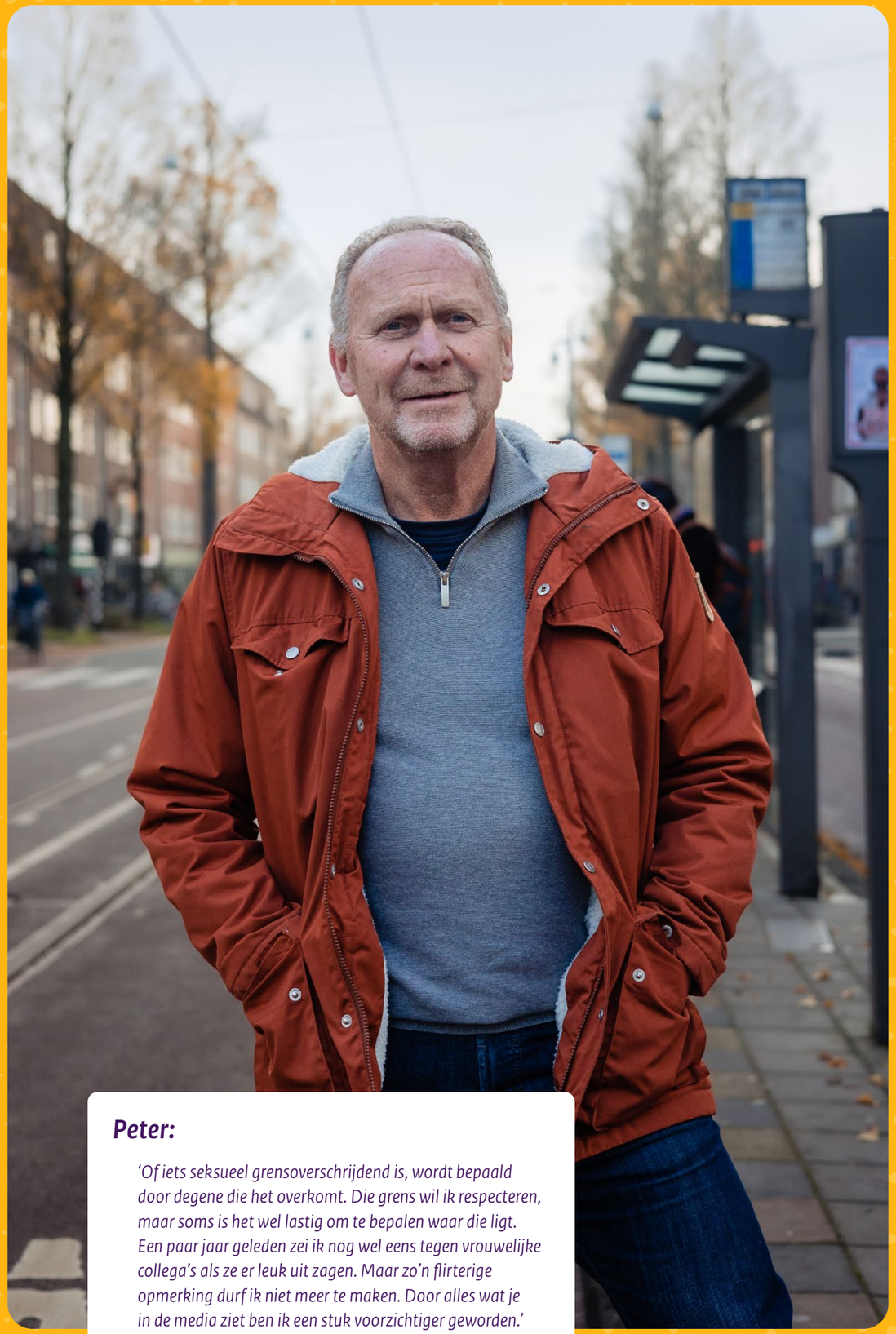
Aandacht voor omstanders binnen het gehele actieprogramma

Naar verwachting zullen de verschillende maatregelen binnen actielijn 2 en 3 bijdragen aan een veiliger sociaal klimaat. Dit heeft directe invloed op de positie van omstanders, die vaak te maken hebben met dezelfde dynamieken als slachtoffers. Waar relevant en mogelijk, zal binnen de maatregelen onder actielijn 2 en 3 expliciet aandacht worden besteed aan de rol van omstanders.

Activiteiten regeringscommissaris rond actielijn 4

Het maatschappelijk gesprek uit actielijn 1 levert een belangrijke bijdrage aan deze actielijn. De regeringscommissaris stimuleert de herkenning van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld door omstanders, met het delen van verhalen en ervaringen van slachtoffers, (vermoedelijke) plegers en andere omstanders, zoals benoemd in het kader bij actielijn 1. Zij onderzoekt het belang en de impact van omstanderinterventies door verdiepingssessies te organiseren met experts en ervaringsdeskundigen, om van daaruit in een nader te bepalen vorm met advies te komen. Dit is van cruciaal belang, omdat het niet of beperkte begrijpen en ingrijpen door omstanders soms grotere gevolgen heeft voor het slachtoffer dan de gebeurtenis zelf.

De regeringscommissaris toetst, levert inzichten en opent haar expert netwerk tijdens de ontwikkeling van de grootschalige publiekscommunicatie gericht op omstanders. Zij zal daarnaast in het maatschappelijk gesprek de samenleving stap voor stap activeren om elkaar aan te spreken en op basis van de uitkomsten van de verdiepingssessies handvatten aanreiken wat te doen in verschillende situaties: online en offline, direct en indirect. De wil om te helpen is er bij veel mensen, alleen de juiste kennis hoe dit te doen ontbreekt.

Peter:

'Of iets seksueel grensoverschrijdend is, wordt bepaald door degene die het overkomt. Die grens wil ik respecteren, maar soms is het wel lastig om te bepalen waar die ligt. Een paar jaar geleden zei ik nog wel eens tegen vrouwelijke collega's als ze er leuk uit zagen. Maar zo'n flirterige opmerking durf ik niet meer te maken. Door alles wat je in de media ziet ben ik een stuk voorzichtiger geworden.'

Actielijn 5

Er is goede hulpverlening die makkelijk vindbaar is

We willen goede hulpverlening voor slachtoffers, plegers en naasten. Onder goede hulpverlening verstaan we hulpverlening die (bewezen) effectief is en aan bepaalde uitgangspunten voldoet. In dit hoofdstuk gaan we nader op deze uitgangspunten in. Daarnaast moet hulpverlening goed vindbaar zijn. Met hulpverlening, bedoelen we hier niet alleen de hulpverlening zelf, maar ook de fase daaraan voorafgaand. Dit is de fase die kan leiden tot hulpverlening, zoals het laagdrempelig vragen om advies, het krijgen van een luisterend oor of het doen van een melding.

In deze actielijn zit een bepaalde volgordelijkheid en samenhang in de doelen en acties. In 2023 richten we ons op de eerste drie doelen, omdat we die zien als een belangrijke basis. Vanaf 2024 richten we ons op de actie '*Stimuleren goede hulpverlening*' van doel vier. De eerste drie doelen hangen met elkaar samen en hier werken we parallel aan.

Deze actielijn raakt aan andere trajecten die naast het actieprogramma lopen. Denk hierbij aan acties die meer op het terrein van het strafrecht liggen. Dit actieprogramma staat daarom niet op zichzelf, maar maakt onderdeel uit van de bredere inzet die het kabinet kiest om seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld te bestrijden. Vanuit dit actieprogramma worden relevante ontwikkelingen bij aanpalende trajecten gevolgd.

Doel 1

Hulp is goed vindbaar en de toegang is laagdrempelig.

Onderzoek naar hulp- en adviespunten

We laten het Verweij Jonker Instituut onderzoeken wat de behoeften van slachtoffers en plegers van seksueel geweld zijn als het gaat om het gebruik van laagdrempelige hulpdiensten. Onder laagdrempelige hulpdiensten verstaan we het geheel van organisaties die een luisterend oor bieden, die advies kunnen geven, waar een melding kan worden gedaan en die de toegang tot hulp vormt waarvoor geen verwijzing nodig is en toegang tot hulp waarvoor wel een verwijzing nodig is.

De behoeften van slachtoffers en plegers ten aanzien van deze laagdrempelige hulpdiensten worden vergeleken met de huidige situatie. Voorzien de huidige laagdrempelige hulpdiensten in de door slachtoffers en plegers beschreven behoefte? En hoe goed is de hulp vindbaar? Het onderzoek richt zich ook op de vraag welke factoren drempelverhogend werken en welke factoren drempelverlagend werken als het gaat om het zetten van de stap naar deze hulp. Hierbij worden resultaten over ervaren drempels bij slachtoffers van seksueel geweld uit eerder onderzoek betrokken.[35] Daarnaast wordt ook onderzocht of slachtoffers en plegers behoefte hebben aan een algemeen hulpaanbod, of juist aan een hulpaanbod dat is gericht op geweld dat zich afspeelt binnen een specifieke sector. De betrokken departementen hebben eind 2022 de resultaten van het onderzoek ontvangen.

35 Rapport NSCR Tijdelijke regeling slachtoffers seksueel geweld 2021.

Samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) gaan we in gesprek met belangrijke stakeholders over wat de opbrengsten van het onderzoek betekenen voor de inrichting van het laagdrempelig hulplandschap. Waar nodig wordt ingezet op prioritering: voor wie is welke hulp beschikbaar? We doen dit op basis van doelen die met de VNG en de belangrijke stakeholders geformuleerd worden. Hierbij wordt rekening gehouden met het feit dat het voor slachtoffers, plegers en naasten - gelet op de specifieke problematiek - lastig kan zijn om de eigen hulpvraag te formuleren. Ook wordt rekening gehouden met dat slachtoffers van seksueel geweld iets anders nodig kunnen hebben dan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag en dat hulp en herstel verschillend kunnen zijn afhankelijk van de vraag of slachtoffer en pleger elkaar wel of niet kennen.

Verkrijgen sturingsinformatie voor monitoring

VWS, JenV en SZW zetten in op betere vindbaarheid en het laagdrempeliger maken van hulp. Dat vraagt meer dan een eenmalige inzet. Het vraagt om monitoring voor de lange termijn zodat bijgestuurd kan worden wanneer dat nodig is. Samen met de VNG en de relevante stakeholders gaan we vaststellen welke informatie nodig is voor deze monitoring, hoe deze informatie op efficiënte wijze kan worden verkregen en wie eigenaar is van deze informatie. Vervolgens gaan we het verkrijgen van de benodigde informatie organiseren.

Versterken rol gemeenten bij de aanpak op regionaal niveau

Gemeenten hebben een belangrijke verantwoordelijkheid en rol op het gebied van seksuele gezondheid (o.a. vanuit de Wet publieke gezondheid) en in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld op regionaal niveau (Jeugdwet en Wet maatschappelijke ondersteuning 2015). Zij hebben een coördinerende rol om samen met de relevante organisaties in de regio te werken aan veiligheid van hun inwoners in brede zin en specifiek het voorkomen en tegengaan van seksuele grensoverschrijding.

Hierbij bestaat een risico dat verschillende initiatieven en aanpakken versnipperd worden opgepakt, waardoor ze niet effectief zijn. Ook de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen constateert dat het ontbreekt aan een gecoördineerde aanpak en pleit voor meer aandacht voor de aanpak van seksueel geweld op regionaal niveau. Daarom wordt de komende periode ingezet op het versterken van de gemeentelijke aanpak.

We gaan met gemeenten in gesprek over wat een realistische bijdrage is, wat nodig is om seksuele gezondheid op lokaal/regionaal niveau te bevorderen, wat nodig is om seksuele grensoverschrijding tegen te gaan, welke ondersteuning zij daarbij nodig hebben en hoe die geboden kan worden,

waaronder kennisdeling tussen regio's over goede voorbeelden. Daarbij worden de bevindingen uit de pilot 'ontwikkelen van een aanpak seksueel geweld op regionaal niveau' betrokken. Uitkomst van deze pilot was een instrument om beter zicht te krijgen op de aard en omvang van seksueel geweld in de regio. Daarnaast zijn er landelijke bouwstenen ontwikkeld voor een regionale aanpak met als doel gemeenten handvatten te bieden om aan de slag te gaan met de inrichting van een effectieve aanpak tegen seksuele grensoverschrijding op regionaal niveau. Om een regionale aanpak effectief in te richten is aandacht nodig voor preventie, signalering en het bieden van hulp, met focus op slachtoffers, plegers, naasten en omgeving. Om zo te komen tot een sluitende en integrale aanpak met samenwerking vanuit de verschillende domeinen (sociaal-, zorg- én veiligheidsdomein). Daarbij is de goede samenwerking met en inzet van deze (ook niet gemeentelijke) partners essentieel.

Doel 2

Formuleren van uitgangspunten voor goede hulpverlening.

Wat verstaan we onder goede hulpverlening? Goede hulpverlening sluit wat ons betreft aan bij bepaalde uitgangspunten. Sommige van deze uitgangspunten lijken open deuren, maar zijn het niet. We vinden het daarom van belang deze helder te formuleren zodat ze helpen bij het op orde krijgen van de basis voor goede hulpverlening (het volgende doel).

Formuleren uitgangspunten

Samen met relevante veldpartijen formuleren we uitgangspunten voor goede hulpverlening voor slachtoffers, plegers en naasten. Op basis van gesprekken met ketenpartners denken we hierbij in ieder geval aan:

- Integraal en multidisciplinair werken;
- Werken volgens de visie *Gefaseerd samenwerken aan veiligheid*;
- Gendersensitief werken;
- Traumasensitief werken;
- Aandacht voor intergenerationele overdracht;
- Aandacht voor specifieke doelgroepen zoals bijvoorbeeld mensen met een licht verstandelijke beperking;
- Deskundigheidsbevordering met structureel onderhoud, waarbij onderscheid wordt gemaakt wordt tussen behoeften bij generalisten en specialisten;
- Zo min mogelijk overdracht, dezelfde gezichten, continue lijn in hulp, intensief blijven begeleiden, in een team organiseren, snelheid en niet steeds overdragen.

Doel 3

Het op orde krijgen van de basis voor goede hulpverlening.

De hulp die nodig is, moet beschikbaar zijn en tijdig kunnen worden ingezet. Organisaties kampen echter helaas met wachtlijsten en er is krapte op de arbeidsmarkt, ook in de zorg. Tegelijkertijd zien we dat de hulpvraag toeneemt naarmate er meer aandacht is in de media voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

Inzetten op de randvoorwaarden

Samen met relevante stakeholders brengen VWS en JenV in beeld wat nodig is voor voldoende, goede en tijdige hulpverlening voor slachtoffers, plegers en naasten. Wat zijn de randvoorwaarden die op orde moeten zijn, wat is voldoende hulpverlening, wat is tijdig en wat is hierin realistisch? We laten hier de perspectieven in terugkomen van hulpverleners, slachtoffers, plegers en naasten.

Voor deze opgave benutten we beschikbare monitoringsinformatie en volgen we via deze informatie de voortgang van deze actie. Waar nodig en mogelijk nemen we de monitoringsinformatie mee in de beschreven actie 'Verkrijgen monitoringsinformatie'. Ook gebruiken we voor deze opgave de resultaten van de impactanalyse zoals beschreven op pagina 11.

Op basis van het beeld dat dit oplevert, komen we samen met de stakeholders tot een plan voor de looptijd van dit actieprogramma over hoe we de randvoorwaarden kunnen verbeteren binnen de geldende kaders en mogelijkheden die er zijn. Zoals eerder aangegeven, realiseren we ons dat dit raakt aan brede, complexe uitdagingen die op andere beleidsterreinen worden opgepakt, zoals de aanpak van wachtlijsten binnen de GGZ en het vergroten van het aantal zedenrechercheurs. Het is dan ook van belang om vanuit het actieprogramma verbinding te houden met deze complexe uitdagingen.

Doel 4

We zetten in op goede hulpverlening.

Onderzoek ten behoeve van goede hulpverlening

Samen met relevante stakeholders brengen VWS en JenV bestaande kennis en de nog ontbrekende kennis in beeld ten behoeve van goede hulpverlening. Hoe kan bestaande kennis beter worden beheerd, gedeeld en beschikbaar worden gesteld zodat goede hulpverlening kan worden gestimuleerd?

Stimuleren goede hulpverlening

VWS gaat inzetten op het stimuleren van goede hulpverlening die aansluit op de onder doel 2 geformuleerde uitgangspunten. De manier waarop VWS dit gaat doen, wordt concreet gemaakt op basis van de resultaten van de voorgaande acties in deze actielijn.

Hulpverlening bij seksualiteitsvraagstukken van jongeren

Voor vragen over seksualiteitshulpverlening is de huisarts een van de eerste aanspreekpunten, maar soms ligt de drempel daarvoor te hoog. Bijvoorbeeld vanwege het eigen risico, privacy of door schaamte en angst voor stigmatisering. Om deze drempels weg te nemen, kunnen jongeren tot 25 jaar, maar ook personen uit soa-endemische gebieden, mannen die seks hebben met mannen (MSM) en sekswerkers, vanuit de regeling Aanvullende Seksuele Gezondheid (ASG) terecht bij Centra voor Seksuele Gezondheid van de GGD'en voor sense-consulten (seksualiteitshulpverlening).

Vanuit de ASG wordt onder andere gratis en anonieme soa- en hiv-diagnostiek en eventuele behandeling geboden. Specifiek voor seksuele grensoverschrijding kunnen jongeren ook terecht bij de GGD voor counseling en indien nodig een doorverwijzing. De laagdrempeligheid en openheid van de GGD biedt een veilige omgeving om seksualiteitsvraagstukken te bespreken.

De diensten van de GGD'en zijn in het kader van seksuele gezondheid een aanvulling op onder andere de huisartsenzorg. We zien dat de vraag naar de diensten van de GGD'en binnen de ASG sinds de ingang van de regeling is toegenomen. Daarnaast kennen de GGD'en financiële en personele krapte, waardoor maar een deel van de risicogroepen gezien kan worden en outreach-activiteiten naar kwetsbare groepen binnen de huidige regeling slechts beperkt uitgevoerd kunnen worden. Met het oog op deze uitdagingen wordt er een toekomstverkenning naar de positionering van de ASG-regeling binnen het zorgstelsel uitgevoerd.

Om de continuïteit van de ASG-regeling te kunnen waarborgen, wordt de regeling geborgd binnen de wet Publieke Gezondheid (wPG). Tot slot wordt gekeken naar mogelijkheden om de samenwerking en doorverwijzing tussen de ASG en andere betrokken zorgprofessionals te versterken.

Onderzoek daderprofielen seksuele delicten

Voor een integrale en effectieve aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag is het belangrijk ons niet alleen op de slachtoffers, maar ook op de daders te richten. Met dit onderzoek dat in opdracht van JenV wordt gedaan, wordt op basis van literatuuronderzoek meer inzicht verkregen in seksuele delicten, de verschijningsvormen waarin zich dat voordoet en in de typologieën van daders. De resultaten van het onderzoek, dat wordt verricht door het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum, worden in het tweede of derde kwartaal van 2023 verwacht.

Activiteiten regeringscommissaris rond actielijn 5

De regeringscommissaris vindt het belangrijk dat er naast preventieve en repressieve maatregelen, ook goed curatief hulpaanbod is voor slachtoffers, daders én omstanders van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Hierom zal zij in gesprek gaan met alle relevante partijen over het hulp- en behandelaanbod en de mate waarin dit toereikend is (geweest). Hierbij zal zij specifiek kijken naar aanwezige best practices en innovatieve werkwijzen die navolging verdienen.

Vanaf najaar 2022 legt zij een aantal werkbezoeken af aan gemeenten en lokale hulpverlening om op te halen wat werkt, wat niet en welke kansen en uitdagingen er zijn in het (verder) helpen van betrokkenen. Parallel zal zij met academici en zorgprofessionals om tafel gaan om van hen te horen wat zij in den brede zien en waar verbeteringen liggen in de curatieve dimensie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Daarnaast zal de regeringscommissaris in kaart brengen welke toename de komende jaren te verwachten is in de vraag naar hulpverlening, en wat dat in de praktijk kan betekenen voor de betrokken organisaties.

Bijlage 1

Onderzoeksoverzicht

Het kabinet werkt toe naar een onderzoeksagenda. De onderstaande agenda bevat lopende onderzoeken en de onderzoeken die op korte termijn worden uitgevoerd. Hier is jaarlijks budget voor beschikbaar. De onderzoeksagenda is, net zoals het actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, in blijvende ontwikkeling. Momenteel wordt een afwegingskader voor interventies en onderzoeken uitgewerkt. In dit kader is er onder andere aandacht voor kennishiaten en specifieke doelgroepen.

Actielijn 1. Er zijn gedeelde maatschappelijke waarden en normen over hoe we met elkaar om willen gaan in de samenleving

- **Onderzoek naar machtsmechanismen en machtsongelijkheid, de rol van taal, culturele patronen en gendergerelateerde aspecten**
  Dit onderzoek biedt zicht op wat de oorzaken zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

- **Verkenning bespreekbaarheid seksuele gezondheid in zorg en welzijnsrelaties**
  Om seksuele gezondheid en seksualiteit bespreekbaar te maken in de zorg onderzoekt Rutgers wat zorg- en hulpverleners (bij de huisartsen-, jeugd-, en gehandicaptenzorg) nodig hebben om het thema proactief en zonder ongemak te bespreken met hun cliënten. De resultaten van het onderzoek zijn begin 2023 gereed en worden later met de Kamer gedeeld.

- **Onderzoek naar opvattingen van jongeren en hun ouders over seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag**
  Rutgers voerde in het kader van dit actieprogramma het onderzoek ‘Waar ligt de grens’ uit naar opvattingen van jongeren en hun ouders over seksueel (grensoverschrijdend) gedrag. De resultaten van het onderzoek zijn met dit actieprogramma meegestuurd naar de Kamer.

- **Onderzoek aanbevelingen GREVIO[36] over digitale dimensie van geweld**
  Naar aanleiding van het rapport en de aanbevelingen van GREVIO over de digitale dimensie van geweld tegen vrouwen zal een onderzoek worden verricht. Met dit onderzoek wordt verkend wat nodig is om de aanbevelingen omtrent de digitale dimensie van geweld te implementeren. Het onderzoek zal naar verwachting in 2023 zijn afgerond.

36 Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence.

Actielijn 2. Wet- en regelgeving weerspiegelen de (veranderende) maatschappelijke normen

- **Wettelijke verplichting klachtenregeling**
  De minister van SZW onderzoekt de mogelijkheid om werkgevers wettelijk te verplichten een klachtenregeling te hebben. Het is belangrijk dat formele klachten over ongewenste omgangsvormen binnen bedrijven en inrichtingen op een zorgvuldige wijze worden onderzocht en afgehandeld.

- **Verkenning randvoorwaarden stellen bij subsidieverstrekking**
  Het streven is om kaders voor subsidieverlening zo in te richten dat aan organisaties die gefinancierd worden door de Rijksoverheid, voorwaarden kunnen worden gesteld over het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. De mogelijkheden hiervoor worden momenteel verkend.

Actielijn 3. Organisaties hebben processen voor preventie, signalering en opvolging op orde

- **Verdiepend onderzoek factoren en effectiviteit**
  Op basis van de Personeelsenquête Rijk (PER) 2022 en het Werkonderzoek 2019 is onderzocht welke factoren bijdragen aan een veilig werkklimaat en minder ongewenst gedrag. BZK gaat aan de slag met de aanbevelingen uit deze risicoanalyse ongewenst gedrag bij het Rijk.

- **Grensoverschrijdend gedrag in de danssector**
  Momenteel loopt er een onderzoek naar aard en omvang van grensoverschrijdend gedrag in de danssector. De uitkomsten worden in het voorjaar van 2023 verwacht.

- **Onderzoek veilige en integere sport en evaluatie sportrecht**
  Het onderzoek veilige en integere sport onderzoekt de rollen en verantwoordelijkheden in een veilige en integere sport. vDe uitkomsten worden begin 2023 verwacht.

Nationaal Actieprogramma Aanpak seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld

- **Onderzoek oorzaken seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs**
  In het najaar van 2022 is een onderzoek gestart naar de oorzaken van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs en de stijging in het aandeel meldingen over met taken belaste personen (leraren, ondersteunend en/of niet-onderwijzend personeel). Het definitieve rapport wordt begin 2023 verwacht en wordt daarna aan de Tweede Kamer aangeboden.

- **Verkenning aanscherpen VOG**
  Onderzocht wordt of onderwijspersoneel aan scherpere eisen moet voldoen om een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) te krijgen. Dat moet het risico van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen leerlingen en onderwijspersoneel verkleinen.

- **Verkenning uitbreiding meld- en overlegplicht hoger onderwijs en wetenschap**
  Onderzocht wordt of de meld- en overlegplicht voor seksueel misbruik kan worden uitgebreid naar seksuele intimidatie, en of de geldende plicht moet worden uitgebreid van zaken met betrekking tot minderjarige studenten, naar alle studenten.

- **Klachtenprocedures**
  De Inspectie van het Onderwijs heeft de instellingsbesturen van het hoger onderwijs opgeroepen om onderzoek te doen naar de inrichting van de klachtenprocedure, de inlichting hierover aan studenten, de werking van de klachtenprocedure en de tevredenheid van studenten over de behandeling van hun klachten. De minister van OCW onderschrijft deze oproep en gaat hierover in gesprek met de instellingen.

- **Onafhankelijk onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag bij de publieke omroep**
  Het onderzoek wordt ingesteld naar aanleiding van de onthullingen bij het programma De Wereld Draait Door, maar zal de hele publieke omroep beslaan. Een onafhankelijke commissie is verzocht de uiteindelijke onderzoeksopdracht te formuleren en het onderzoek aan te sturen. De uitkomsten van het externe onafhankelijke onderzoek worden in de eerste helft van 2023 verwacht.

Actielijn 4. Iedereen herkent seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld en kan hierop reageren

- **Aanpak straatintimidatie**
  In opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid werkt het Centrum Criminaliteit en Veiligheid (CCV) samen met gemeenten aan een quickscan naar de aard en omvang van straatintimidatie, omdat daar landelijk onvoldoende gegevens over bekend zijn. De resultaten worden binnen het eerste kwartaal van 2023 verwacht.

Actielijn 5. Er is goede hulpverlening die makkelijk vindbaar is

- **Onderzoek naar hulp- en adviespunten**
  We laten het Verweij Jonker Instituut onderzoeken wat de behoeften van slachtoffers en plegers van seksueel geweld zijn als het gaat om het gebruik van laagdrempelige hulpdiensten. Het onderzoek richt zich ook op de vraag welke factoren drempelverhogend werken en welke factoren drempelverlagend werken als het gaat om het zetten van de stap naar deze hulp. Daarnaast wordt ook onderzocht of slachtoffers en plegers behoefte hebben aan een algemeen hulpaanbod, of juist aan een hulpaanbod dat is gericht op een geweld dat zich afspeelt binnen een specifieke sectoren. De betrokken departementen hebben eind 2022 de resultaten van het onderzoek ontvangen.

- **Onderzoek ten behoeve van de doorontwikkeling van goede hulpverlening**
  Samen met relevante stakeholders brengen VWS en JenV bestaande kennis en de nog ontbrekende kennis in beeld ten behoeve van goede hulpverlening. Hoe kan bestaande kennis beter worden beheerd en gedeeld en beschikbaar worden gesteld zodat goede hulpverlening kan worden gestimuleerd?

- **Onderzoek daderprofielen seksuele delicten**
  Voor een integrale en effectieve aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag is het belangrijk ons niet alleen op de slachtoffers, maar ook op de daders te richten. Met dit onderzoek dat in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid wordt gedaan, wordt op basis van literatuuronderzoek meer inzicht verkregen in seksuele delicten, de verschijningsvormen waarin zich dat voordoet en in de typologieën van daders. De resultaten van het onderzoek, dat wordt verricht door het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum, worden in het tweede of derde kwartaal van 2023 verwacht.

Januari 2023
Deze publicatie is een gezamenlijke uitgave van:

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Postbus 90801
2590 LV Den Haag

www.rijksoverheid.nl